Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ✶ ЕРА, 10 МАРТ, 1988 ШУ. ✶ № 30 (7533). ✶ Мах 3 коп.

ТАХАН НОМЕРЕ:

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

«Сельхозхимия» яхача Грозненски производственни объединенера болхлой хьинаре къахьегаш ба «Атагинский» совхоза кхашка. Баьцадаараш леладеча № 1 йолча бригада бригадира М. Кадырова кулгалдеча отрядо хIанзле а хьажкIаш дIае лаьрхIача лаьтта дIайоаржаьй 16 эзар тонн органика. Из планагIа йолчул дуккха дукхагIа я.

Отряда чубоагIа йоккха опыт йола механизатораш. Шоай гIулакх дика дарал совгIа, эрна ха йоаяц цар, бизза пайда эц техниках, доагора-смазочни материалех, керда таронаш гучайоах. Цудухьа шоаш санна йолча подразделенешта юкъе йоаржаьча социалистическа яхье хьалхара моттигаш дIа ца хецаш хьабоагIа уж.

Кхычарна масал долаш болх беш ба вежарий ПискаевгIар Андарбеки Сайд-Хьусени, Хаджиханов Хьасан, Жамбураев Туркхо, Хамзаев Абу. Дийнахьара план 80 тонн йолаш, цар кхашка дIаоз 90 - 110 тонн органика. ХIаьта кхо дIадоаржадеча овсаре къахьег мехпогрузчик лелаеча Абдурзаков Ислама, бульдозериста Юсупов Гане, кхычар.

Совхоза болхлошта шоаш денна дош дизза кхоачашду «Сельхозхимия» яхача объединене коллективо.

Деша дай бац

Соахка укх хана хIара кхоабача Iаттагарэ 4,8 килограмм шура мара яккхацар Грозненски района «60 лет Октября» яхача совхоза хьайбаш леладераша. Из планал тоъал кIезигагIа яр. ХIаьта шу долалуш тIаийца социалистически декхараш кхоачашдарах вIалла дувцалга а яцар.

ТIаккха шоаш тIехьабусаш, план кхоачаш ца еш дIадахийтача шеро тохабалийтарий укхазара хьайбаш леладераш укх шера? ХIанзарчоа из гуш дац. ХIара дийнахьа дIаяла езар пхиппа тонн шура йолаш цар дIалур 4,5 тоннал дукхагIа хилац. ЦаI да геттара тамаш яйташ: марта цхьадолча деношка шура лаьгIлуш моттигаш хиннай.

— Доакъар доацаш дисад тхо, — яхаш Iакад совхоза керттера экономист Сегиева Макка. — Из оаха ийду кхыча республикашкара. Хьакхухьа ча дукхагIйолча хана во махул. кIалхьарцара мара кхы пайдана дац из. ХIаьта комбикорм хьайбашта бIарга ца гу дукха ха я.

Района боахамашта юкъе хьайбай продукци яккхара даькъе яьржаьча социалистически яхье тIеххьарча цхьан моттиге ба «60 лет Октября» яхача совхоза хьайбаш леладераш. ХьагучогIа, из хьал хувцадаларга хIанзарчоа даха дог а дац.

БIАЬСТАННА-КИЙЧО

Доладенна шу дика чакхдаккхара шортта доакъар эшаргда боахама, цудухьа агротехнически ханаш ца тулийташ кхайкара балхаш дIадоладара йоакхо а еш, еррига а техника кийчон мугIаре дIаоттаяра шоай низ а хьинар а ца кходеш къахьег Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза механизатораша. Цхьан минута а сацац мехмастерскера балхаш. БДТ-7 яхача дезача макхашкара дIа мел ийккха юртбоахама техника кийчон мугIаре дIаоттаьй боахаме. Уж а тоаьльнна хургъяр, царна эша валаш, подшипникаш яларе. Дуккхаза дехар даьд колхоза администраце шоашта уж ехаш, бакъда царгахьа лерг хьокхаш бац е Агроснабе а е республика Агропроме а. Белгтала ала деза, техника мехотрядашта подрядагIа лелае дIаенна хиларах. Цох боккха пайда баьннаб. Масала, А. Литвиненко керте латтача шоллагIча мехотряда коллективо карара шу дола а далалехьа кийчон мугIаре дIаоттаьй шийдоала хьа мел йола техника. ХIанзлехьа тоа а яь кхай тIа арайла кийчча латт боахаме мел йола комбайнаш а.

Техника кийчъеча къаьстта белгалбаьннарех ба слесараш Н. Сергеев, П. Нетреба, М. Синчинов, В. Коржаков, токарь А. Журавлев, сварщик Ю. Субботин, аьшкапхьараш ТкаченкогIар да Василий Федоровичи цун воI Ивани.

Иштта хьинаре, къахьегаш, шийтталагIча пятилетка планаши шоай социалистически декхараши дизза кхоачашдара тешшаме лард йоллаш боахк «Путь к коммунизму» яхача колхоза къахьегамхой. Из да кастта хургйолча XIX Ерригсоюзни партийни конференцена накъаболхаш цар кийчдеш дола къахьегама совгIат, луш дола рапорт.

Р. АУШЕВ.

СУРТА ТIА: комбайнаш кийчон мугIаре дIаоттаяь баьннаб (аьрдехьара аьттехьа) слесарь В. Коржаков, колхоза керттера инженер В. Кухнов, слесарь М. Синчинов, машинни ковна заведующи П. Бобровский.

Автора сурт.

ШОАЙ НИЗАЦА

Назрановски района «Маяк» яхача совхоза № 1 йолча бригада механизатораша тоаяь дIаоттаяьй трактораш, культиватораш, сеялкаш, макхаш, кхыйола юртбоахама техника.

Эшаш йола оатхалаш Iалашъеш боахама новкъостал даьд РАПОС. ХIаьта цхьаццаяраш шоаш леха йийзай.

Еррига техника механизатораша шоай низаца тоаяьй. Техника оашош тоаяр хIанад, аьнна хаьттача бригадира Евлоев Мувсас аьлар:

— Цкъа-дале, тхо да цу техникаца болх бе безараш. ТIаккха во тоае йиш мичай из. ШозлагI-дале, ахчана экономи а ю оаха. Оатхалаш эшача мара дIаяхийтац. ТIаккха пайда беций из.

ХIанз цхьа трактор йисай механизаторий тоае езаш. Двигатель дIаоттабе безаш я из. Капитальни ремонте а хинна цIабенаб из. ХьагучогIа, из тоабара даь хIама дац. ЛерттIа тоабаь баларе кхы кулгаш детта дезаргдацар цунах. ДIахо цу хьакъехьа къамаьл деш механизатора Аушев Султана аьлар:

— Тхоай моторист валаре дика вар тхона. Ремонтни балхаш дика чакхдаха вIашт Iехьдаргдар. Моторист валаре ер мотор дукха кхестабе безаргбацар тха.

— Ерригача районе дика мотористаш пи-кхоъ мара вац. Уж а доккхийча боахамашка къахьегаш ба. Цунга хьежжа алапи ийду цар. Тха техника кIезига я. ХIаьта штате из оттаве йиш йолаш дац, нагахьа коравой а, — аьлар совхоза директора Кодзоев Мурада.

ЛадийгIача уж бакълув аьнна хеталу. Бакъда, тахан бригадни подрядагIа болх беш хилча хIара механизатор хила веза шийдоалахьарча техникага лерттIа хьожаш, доалдеш. Цул совгIа, совхозе инженераш, механикаш ба ремонтни балхаш вIаштIехьдоахаш дакъа лаца дезаш. ТIаккха эшаргвац, аьнна, хет сов вола моторист е кхывола болхло.

М. МИКАИЛОВ.

КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш

Берий оазаш хоз кхашка

Дукха ха йоаццаш чакхъяьннача КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленумо школай, профессионально-технически училищай, техникумий, вузий хьехархой коллективаш тIаьхийхар дешархойн студенташи къахьегам безаш хургболаш хьалкхебара, царна бизза профессиональни кхетам балара. Мишта кхоачашду школьни реформо шоашта хьалхашка оттадаь декхараш Наурски района «Наурский» совхозон Алпатовски юкъерча школан? Цох дувцаш я ер материал.

Комсаш наьха кулгий хьинари доали эшаш юртбоахама культура йолга массанена ховш да. Наурски районе бахараште хIаьта а. Цу гIулаккхага уж дIаIам зIамига болча хана денз. Хов царна маьлха йIовхали лири чулаьца гайдолгаш хьалкхеде, республике эггара боккхагIбола хьувкъам чуэца.

Бокъонца дола доттагIал хоттаденнад «Наурский» совхозан Алпатовски юкъерча школанеи юкъе. ХIана аьлча, тахан цу школе деша багIарех дукхагIбараш кхоана шоай совхозе балха оттаргба. Уж хургба механизатораш, комсаш лелаераш, дояркаш, бежа Iуй, специалисташ. ХIаьта къона кулгаш массаза а эшаш хиннад юрта боахаме.

Из доттагIал дIадоладелар массехк шу хьалха. Цу хана школа хьехархой коллектив дукхагIа уйла е яьлар дешархой къахьегам безаш хургболаш хьалкхебара. Совхозо а «ак» аланзар — дешархошта аьнна йоккха комсий беш хьакъоастайир. Цхьабакъда, ала деза, хьакъоастаяьр, кхычарга хьежача, вогIа хинналга. «Дешархой ма бий укхаза болх бергбараш. хьанна хов доаггIача тайпара доал де а ца ховш цар комсаш йоаййой а. тIаккха боахаме зе кIезигагIа хургда», — аьнна даь хургда-кх из. Дале а, план лаьгIъянзар, бизза болх хьабийхар дешархошкара.

БIаьстин аьхкин хьинаре къахьийгар бераша, хьехархоша. ХьатIакхаьчар дошо гуйре. Массанена гуш дар дешархоша доал даь 30 гектар комсаш кхычарел вогIа ца хилар. Хьувкъам а кхычарна нийсса баьлар.

Цу шера денз тIа-тIа йоккхагIа хулаш йоагIа дешархоша доал ду майда. Тахан царна дIаеннай 166 гектар комсаш. Цига мел деш дола балхаш бераша шоаш ду. Школьни подрядни бригадана чуйоагIа итт звено. Царех хIаране шийкъаьстта комсий участок я.

Совхозе болх беш волча хIара дешархочунна хьаяздаьд къахьегама книжка. Царех цхьабараш 4—5 шу стаж йолаш ба хIанзле а.

Дешархой подшефни бригадах дувцаш ишттал доккхий толамаш даха цар аьттув баларах теша хала да. Цхьабакъда, гIулакх ше мадарра дувцаш я бухгалтерера тхона енна цифраш. Совхоза кхашка дIаегIача 3 миллион совгIа йолча комсий гаьнех кхоалагIа дакъаяраш хьалъехкараш, йоIараш дешархой ба. Соахкара хьувкъам чуэцача хана продукци чакхйоаккхача предприятешка, тикашка цар дIаяхьийтар 1205 тонн комсаш. Уж совхозо чуйийцача ерригача комсех 18 процент яр. Цхьабакъда, духхьал из хинна Iац боахама кулгалхойн къахьегамхойи цецбоахар. Соахка Алпатовски школа дешархоша районе эггара боккхагIбола хьувкъам чуийцар. Юккъера лаьрхIача совхозо хIара гектара тIа хьалкхеяьраш 62,4 центнер комсаш хиннаяле. бераша доалдеча кхай тIара хьаяьннараш 76 центнер яр. Цхьайолча звеньяша кхы а лакхбир из боарам. Масала, Деркизенова Маликас кулгалдеча 10 «Б» класса звенос, планагIа 60.7 йолаш, хIара гектара тIара чуийцар 83.6 центнер комсаш. Дукха тIехьабисанзар царна Осмаева Дагман керте латтача 10 «А» класса дешархой а. ХIаьта ворхIлагIчеи бархIлагIчеи классаша шоай планаш 125—130 процент кхоачашйир. Дукхьашха мара енаяцар кхай тIа ялхлагIча класса звено, бакъда цо а тIеххоачашйир шийплан.

Совхозе хьинаре болх беш ва школера 520 саг. Соахка цар чуийцай 480 эзар сома маьха продукци. Из дарах дешархошта совхозо деннад 74 эзар сом алапи, цу юкъе планал совгIа баьккхача хьувкъамах дола 24,6 эзар сом а долаш. ХIара дешархочо ахкан каникулаш йолча хана болх барах юккъера лаьрхIача 500 сом алапи ийцар!

Цу дерригача шерашка дешархошта уллув хиннаб школера хьехархой. Низ, хьинар кходаьдац цар шоаш хьалкхебераш къахьегам безаш хилийтара. Дийша даьлначул тIехьагIа дерригa бераш совхозе Iергла аьлча нийса хургдац. цхьабакъда, боахаме болх бе дисараш, дIаIомале ца дезаш дерригa ховш хургдолга гуш да.

Бераш кхай тIа арадаьлча, хьалхадаккха ца дезаш, шоашта хов царна фу де деза. Дика Iомадаьд цар агротехнически гIулакхаш а. Шоаш ба уж болх бераш а, тIахьожам лоаттабераш а, продукци чуэцараш а.

ТIаккха новкъарле йой кхашкарча балхаша берий дешара?

— Новкъостал ду, — жоп лу цу хаттара классал арахьарча балха организатора В. Д. Лаптева. — Дешархой вIаши кхоталу, коллектив хул царех. Довз царна вахара хьашташ, мехка гIулакхаш, халонаш ла Iомалу. ТIаккха техника йовзар — мах баь варгволаш гIулакх дий из? ХIаьта хьувкъам чуэца ха — из дега ондало дегIайоагIа. берах къахьегамхо, производства да хила воалалу ха.

Дика йоакхо ю шийзIамигача гIончий совхозо. Царна аьнна хьалъяьй боахамо къахьегамеи салаIареи лагерь. Укхаза я спортивни майдаш, чакхъювл тематически сайренаш, концерташ, болх беш я киноустановка.

— Берий дегаш ураоттадара тхоашта могар ду оаха, — яхаш дувц совхоза профкома председателa Е. Пенгуровас. — Бераш аьхки форда тIа кхувл. Iаи замалахь мехка тайп-тайпарча городашка экскурсеш ю. шефски гIулакхаш ду.

БIаьстан хьалхарча деношка денз хьахоз «Наурский» совхоза комсий кхашкара тракторий тата, берий делар. Укх шерара шоай къахьегама урокаш чакхйоахаш ба Алпатовски юкъерча школа дешархой.

Б. ГАНИЖЕВ.

ГIУЛАКХАШ ТОАЛУШ ДОАГIА

Сунженски района В. И. Ленина цIерагIча колхоза цхьоалагIча шурий-товарни ферме дика латт хьайбаш Iангара дахара гIулакх.

Ферма заведующи Абубакаров Руслан воацаш вар юххьанца.

— Цхьа кIеззига Iа сабар дой, хьакхоачаргва из, — йоах ферма учетчика Гауpгашвили ПаьтIамата.

Ферма кулгалхо хьаварга хьежача юкъа са кхийра хьайбай помещенешка хила. ЦIеча уголокага хьажа, ферме цхьаццаболча болхлошца къамаьл де.

Из деррига кIезига тIехьагIа дувцаргда аз. Дукха ганзар Р. Абубакаров хьакхача. Цунца вар ветеринарни лор Чилаев Iийса а.

— Новкъа дале а, цар дIа ца аьлча даргдац, — йоах ферма заведующе Р. Абубакарова, — дIадахача шера тха аьттув баланзар паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашъе. Из шийбахьан долаш дар: тха боахаме тIехьаюсаш хинна кхоалагIа ферма тхох хьатехаяр. Тхоай, цхьан коллектива декхараш-м тIеххоачаш а даьдар оаха. Дале а, шоллагIа ферма хьатехачул тIехьагIа, вIаштIехьдаланзар лерхIаш хиннар кхоачашде. 789,5 тонн шура мара хиланзар паччахьалкхенга ехкар планагIа 821 тонн йолча. Цхьабакъда, укх шера тIаийца декхараш кхоачашдаь а ца Iеш, соахка оахош дIа ца луш йиса шура дIаяла хьожаргда тхо.

Гуш дар, уж дешаш дег тIара доагIаш хилар. Цар тешал дора ферма коллектив низ болаш хилара а.

Таронаш йолаш я ферме. Доакъара кхоачам болаш ба. Цул совгIа, коллектива барт а дисциплина а чIоагIъеннай. Массала, дIадахача шера бригада совето соцам тIаийцар, коллектива юкъе даим къахьегама дисциплина телхаеш йола доярка Хачукаева Мовлатхан шоашта юкъера дIаяккха. Совето баь соцам къоабалбир боахама кулгалхоша. Цул совгIа, 50 сом хIаранена тохаш гIод техар совето лоадам боаца къоалгаш деш гучабаьннача дояркашта.

— Харц хургдац аьнна хетт, — йоах ферма ветеринарни лора I. Чилаева, — уж тайпа ийрча гIулакхаш леладеш хIанз, тхона юкъе вац, аьлча. Шоашта из могийтаргдоацалга ховш ва хIаравар.

Шоай доалахьа дарашка а кхы дикагIа хьожаргбоацаш дика вIаштIехьдаьннад ферме хьайбаш леладара гIулакх. ЙIайхен цIенеи яр дIачу мел ваьннача хьайбаш латтача. Шоашкара ледарло ца гойташ, доаханга хьожаш бар ферма бежаIуй. Гуш дар царех хIаране шийдекхар тIехдика кхоачашдеш хилар. Уж бар дуккхача хана денз укхаза болх беш бола Исмаилов Хьамид, Арсанукаев Суламбек, Сулейманов Амин, кхыбараш.

Хоза тоаяь я Ше уголок. Цу чура болх шийна хьатIа а ийца, дIахьош я учетчик Гауpгашвили ПаьтIамат. Шийдекхараш кхоачашде а пул совгIа коллективера обществени болх лелабе а дика вIаштIехьдоал цун. Цудухьа, ферма болхлошка тaро я мукъа йола ха хоза салоIаш дIаяхьа. Цу тайпарча гIулакхаша безам совбоаккх дикагIа къахьега а балха толамаш даха а.

Кхы цхьаькха а да укхаза белгалдаккха доагIаш. Из фуд аьлча, боахама кулгалхоша цхьа болхло витац ферме, доагIаш дола хьашташ кхоачаш ца деш. ХIара шера ялат, хьайбашта доакъар, салаIа баха безам болчарна путевкаш, иштта царна кхы мел эшар долаш да.

М. МУТАЛИЕВ, тха соб. корр.

Оарц дала!

Хьайбашта мотт ховре...

ДIаяхача номер тIа оаха кепатехаяр Назрановски района «Назрановский» совхоза Наьсар-Кертерча отделене шурий-товарни форма коллективах дувцаш йола материал. Из йийшачоа ховргда цигара гIулакхаш дика лелалга. Цхьабакъда, кхыча бесса дар цу боахама Плиевски отделенерча шурий-товарни ферме тхона дайна сурт.

Доахан мотт ца ховш долга массанена хов: деша даханза долча берагара денз къоаночунга кхаччалца, Iеха-м Iех уж, бакъда, уж шелденна е мецаденна Iех ха хала хул цхьайолча хана.

Кертах гIадж теха дIалахка йиш я уж, шура кIезига хIана, тел, яхаш, эгIазъаха а йиш я царна, дIадехка йиш я. Уж леткъаргдац. тайп-тайпарча инстанцешка жалобаш язъергъяц. Цу гIулакхa чIоагIа атта да уж. Бакъда, мичча бесса дале а, хьайбаш да-кх уж, мотт ца ховхьайбаш. Наха санна цIенош хьалде хац царна. Шоашта кIалхара кхо дIадаккха, цIи ювза хац. Цудухьа оал царех хьайбаш. Цудухьа саг массаза хиннав хьайбай йоакхо еш, царна эшар Iалашдеш. Из-м дика кхетадеш а да. Доахан деций вай кхоабар! Шура, даьтта, кIолд, нахча... хьайбаех хьадоала беркат. Из кхетадеш вола саг цIаккха хургвац хьайбашца охца, царех дог ца лазаш, царгара хьал бе башха ца хеташ, царна лерттIа Iунал ца деш.

...Хьайбаш леладераша шоай керттерча декхарех лоархI уж ма могга дикагIа Iангардахар. ХIаьта «Назрановский» совхоза Плиевски шурий-товарни ферме гуш дар кхыча бесса да. Бруцеллез а туберкулез а дола хьайбаш да укх ферме леладераш. Ферма зоотехника Осканов Абдул-Манала дувцачогIа, ферме шура яккхара, кхыдола гIулакхаш во дац. Бакъда, доахангара хьал, хьагучогIа, дика-м дац. Корпусашка гIолла чакхвала мара везац из довза.

Дукха ха йоаццаш хьаяьча корпуса чу довл тхо. Январь бетта йистеяьккхай из. Цу ханналца ара лаьттад доахан Керда корпус хьаяь а ялалехьа каст-каста йох транспортераш. Уж тоаеш кхоъдиъ ди доаккх. Кирпишка хьаьш цхьаццанахьара хаьрцад. Тхов лерттIа къайлабац. ХIаьта боахама хьакимашэ из гIалат башха теркал а ца деш дитад...

Къаьнарча корпусашкара хьал дац кхы да веларгволаш. Цхьан хана хьакхарч лаьттай цар чу. Хьакхарч дIаяьхачул тIехьагIа тхов цхьа метр хиллал хьалъайбаьб. Цигга сецад дIахо дола балхаш. Цу хана-м кораш кизгаш теха хинна хургда. Бакъда, тахан хIара кор да цхьацца е шишша бIалг боацаш. Боккхача боахаме ахча тоъаш хургдац цхьа ийтех кизга бIалг ийца, уж дIатоха. Ювцаш йолча корпуса чу дахкаш доаца доахан латт. Цудухьа дIаоттадаь хургда уж эггара шийлагIча, царгара даккха хайра хIама доацандаь. Эггара лостам болаш яр Iаьсий чулаьтта че. Вешта корпус керда я. Керда даь Iаьсий дукха дацар.

БIарга мел дайнар дицдеш да коа юккъе тишденна, даькъаздаьнна латта цхьа цIалг. Цхьанне аргдац цу чу хьайбаш латт, аьнна, селлар чам боацаш да цун сурт. ТIехьашка, боккха, дуккха хана денз дIа ца доаккхаш латтача кхох хьахинна гув латт. Резинови шифер тIайилла ба тхов. Цхьаццанахьа шифер яц. Чухьнахьар сурт арарчул дуккха «хозагIа» дац: хьалхьежача бIаргагу сигале, Iохьежача — ийнах кIоагаш доахк. Хьай да аьнна ала йиш йоаца хьай. Бетона уй тIа дала доахан. Лоацца аьлча, кий яьккха мара да тIавоагIаргвоацаш я зIамига корпус.

Дика деций хьайбашта мотт ца ховш. Ма дукха дувцаргдар цар ферма коа хьачуваьнначунга.

Хьайбай дувца хIама деце а, ферме къахьегача дояркай дукха да дувца шоай бытови хьалех лаьца. Доахангара хьал иштта а ховш ма дий. БIаргагуш яц цIе уголок, столови, вIалла деце а, паргIатта Iоха мегаргйола цхьа бытовка... ДукхагIбараш мехкарий ба дояркаш. Цар болх аттагIа дIагIоргболаш хьадеш хIама дац. ТIаккха ховш ма дий, цар балхацар безам мишта хургба.

М. АХИЛЬГОВ.

ПАРТИЙНИ ВАХАР: ПЕРЕСТРОЙКА НАЬКЪАГIА

ХIАРАНЕ ДЕКХАР

Делкъа ха чакхйоалаш латтар. Цеха коа доаллача гIанда тIа хьаарабаьнна салоIаш багIар столяраш, станочникаш.

— Пайда эца мегаргбола дукха отходаш Iайнай вай, дIанхувса кхом ба-кх цар, — аьлар бригадира Магомаев Оалхазара. — Дикача дас-м дергдацар из. ХIаьта вай...

Цу тайпара къамаьл хилар дукха ха йоаццаш мебельнодахчан хIамаш еча «Терек» яхача Нохч - ГIалгIай производотвенни объединене столярни цеха болхлой.

Хь. Цабаева дика кхетадир бригадира дешаш. Оалаш ма хиллара, цунна хозалда аьнна деш дар из къамаьл. ХIана аьлча, Хьамзат ма варий столяр. ХьалхагIам дукха теркал ца де а мегар цо уж дешаш. Бакъда, «кандидатски стаж» аьнна йоазув тIа долаш цехе стенд латтар, хIаьта цу тIа доаллар Цабаева сурт а.

ГIулакх гаьна ца а доаккхаш, отходаш йолча вахар Хьамзат. Партгрупоргаца, комсоргаца дага а ваьнна, цеха территоре тIа, кIеззига а пайда эца йиш хургья, аьнна, отходаш цхьан оагIорахьа юстара яьхар. ХIанз царех берий гIандилгаш хьаде болабеннаб цехе.

Из хIама Цабаева ше дийцар сона. КПСС членалла кандидат ва Хьамзат.

— ХьалхагIа партгрупорга а уллув болх беча кхыча коммунисташа а дукха теркал дацар шоашца къахьегар парте дIаэцара шоаш рекомендаци енна саг волга, — яхаш дувц цеховой партийни организаце секретара Дидаева. — ХIаьта КПСС членалла дIаэцача дийнахьа мара хацар бригадерча цхьаболча наха шоай новкъост парте кандидат хиннавий а.

Цеха парторганизаце секретара дагадоахкараш дукха да.

— ХIанз цхьаькха зIамига саг ва тха КПСС члена кандидаталла кийчвеш — йоах цо. — Бакъда, рекомендацеш яхара гIулакх атма-м хургдац цунна.

ХIанз-м безам бале а теркал ца деш дуталургдац цу тайпара хIама. Цехе хьалтеха доаллача кандидатски карточна тIа цунах лаьца анкетни даннеш я, тешам беннарий цIераш а я. Кандидата кхоачашъе еза порученеш, отчеташ тела еза ханаш, кандидатски ха чакх маца йоал —из деррига а ха йиш йолаш да цу карточка тIара. Цунна юхxе моттиг йитай. собране баьча соцамах йола информаци тIаязъяра.

Стенда тIа хьежача сона хов, хьалхара отчет яра Цабаевна дисар кхо ди мара доацалга.

— Халкъа тIахьожама группа сайна тIадилла декхар-м кхоачашдаьдар аз, бакъда комсомольцашта новкъостал де ха ца тоъаш лел, — йоах Хьамзата. — Из бахьан долаш беж бе а мег сона собране.

Ишта я из «хьадийллача карточка» психологически эффект. Кандидаталла хержачун цIи хIанз массанена а йовзаш я. Цудухьа тешам беннар дика кхеташ ва шийна тIалатта бехктокхам. Кандидаталла хьаэцар гIалат ваьнна моттиг нийслой эггара хьалха цунгара хоаттаргда новкъосташа.

Цхьан дешаца аьлча. «хьадийлла карточкаш» ма даьллинге а объединенерча коммунисташа кхетадир гласноста шерра никъ боаккхаш латталга. Ишта хиннадац хьалхагIа.

Лакхе вай дийцар санна дола хIама нийсделар сона Назрановски трикотажни фабрике ваха волаш а. Фабричнн проходной массанена бIаргагургйолчча хьалтеха йоаллар хIамаш тегар А. Муталиева КПСС членалла дIаэцаш хиларах йола объявлени. ХIаьта партбюро секретарь Е. Плиева цу гIулакха эша документаш вIаштIехьдоахаш яр. Муталиевас фабрике болх бу итт-шийтта шу да. Дика маха боаккха говзанч санна йовз из коллективе, чIоагIа дог раьза долаш дIалу цо ший йIаьхий опыт уллув болх бечарна.

— Сона чIоагIа новкъа хул ший балхах. ца вашаш, хIама бе-башха доацаш саг волга хайча, — яхаш дувц Амината. — Сай хурдаь цу тайпарча наьха дог айде, царна гIо де хьож со. Дега тоам хул Iа дIааьннар дизза дIа а нйца. ка йоалаш къахьега царех саг бIаргаяйча...

КПСС членалла кандидат хинначул тIехьагIа Муталиевас ше раьза а йолаш тIехьаюса бригада хьанйцар. ХIанз хоалуш тоалаш латт цигара гIулакхаш а. ХIаьта Амината енна кандидатски поручени лархIа мегаргья из.

Цунна рекомендацеш енначa наха, новкъосташта фу хет-теш?

Са къамаьл хилар Муталиевана рекомендаци еннача Д. Дерсиговайца. Из бригадир я. КПСС Назрановски райкома бюро член, шоай цеха партгрупорг.

— МалагIа кандидатски декхар кхоачашдеш, мишта дIабода цун болх?, — аьнна аз даьча хаттараштa цо аьлар:

— Бокъонца аьлча. Хало да тхона из гIулакх... Трикотажни фабрике 1200 совгIа саг ва болх беш, хIаьта ерригача фабрике пхе шерал тIех партийни стаж йолаш (болхошта юкъе) иттех саг мара вац. Уж ба-кх уж рекомендацеш тела «штатни» нах, кхы де хIама а дац. КПСС Уставага диллача пункт кхоачашъю йизза, вешта... формально хул-кх. Рекомендаци яла бокъо йолчун хIаране кхыча цехе, кхыча смене иттех кандидат ва. Уж шоайла бовзалга а хул парте кандидаталла отташ вар эггара хьалха рекомендаци эшаш веча. ТIаккха юха а дукха ха йоал уж шоайла кхы бIарга ца гуш...

Вай хьалха йийцача мебельно - дахчан хIамаш еча объединене а цу тайпара хьал дар хьалхагIа. Укхаза кIоаргга уйла йир цу дешз, хIаьта «хьадийлла карточкаш» юкъе доаладнча гIулакхаш шоаш бокъалгахьа даьлар. Партгрупорга бригадага хоам бу: шун коллектива члено парте оттара рекомендаци ех, аьле. Цигга массанена хетачунга ладувгI.

Из керда порядок юкъейоалаярах ден повестка тIа керда хаттар отт: рекомендаци лулга массанена ховш хилча, парте хьаэцара саг ца могавеш хилар а гласность йолаш хила деза-кх? Массава волчча кандидатага юхь-духьала дIаоал малагIча бахьанех ленински парте хила из «кхаьчавоацалга». Цу гIулакхаца демократичность хиларо парте дIа ца эцаш висачун Iомавала, кхета таро хул, цул тIехьагIа юха а партийцашкара, коллективагара шийна рекомендаци еха вIаштIехьа да цун.

— ХIанз-м кандидаталла дIаэцача е цо отчет луча собране еррига бригада ца хьийхача ялац, парте боацача новкъосташта а тIехьа хетар теркал ца дича далац — яхаш дувц объединене столярни цеха партийни организаце секретара Идаева.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

БЕЛОРУССКИ ССР. КПСС XIX Ерригсоюзни конференцена баха ма боаггIа накъабахара тIехьа йоаржаьча социалистически яхьа инициатораш а хинна дIаэттача республика къахьегама коллективашта юкъе ба Любански гIишлон материалий комбината (Минскн область) болхлойи специалисташи. Цар ах шера планал тIех ах миллион кирпишк арахеца аьнна декхар тIанйцад. Болхлошен специалисташен шоаш денна дош нийсача расчетацеи хьаддача гIулакхащен чIоагIду. Бухсоцаш хьахулачунга хьежжа къахьегаш хиларо кердадар лахара тIакхеву. Коллектив хIанз ханал хьалха а ювлаш къахьегаш я. ХIара бетта планал совгIа 100 эзар кирпишк хьаю.

СУРТА ТIА: автоклаваш хьалъюзаш латт.

А. НИКОЛАЕВА сурт.

ТАСС фотохроника.

Урус-Мартановски районера хоамаш

Мичурина цIерагIча совхозе Дударова Хьусена кулгалдеча № 12 йолча бригадо 51 гектар сомий беш лелаю.

ТIеххьарча хана сомаш хьувкъабара гIулакх тоалуш доагIа боахаме. Шин шера планал 700 тонн совгIа сомаш дIачубеннаб укхаза.

Укх деношка бешамаш лелаераща дIадоладаьд гаьнаш яIара балхаш. Цул тIехьагIа ядохимикаташ еттаргья. Гаьнаш йоIаш дика къахьег Хамзатова Салматус, Дубугова Заргана, кхыбараша. Дийнахьара план шозза кхоачашъю цар. Укх шера 560 тонн сом чуэца лерхI бригада.

* * *

«Горец» яхача совхозе техника тоаяра балхаш хIара бетта алсамдоалаш доагIа. Февраль бутт юкъекхоачаш кийчон мугIаре тоа а яь, дIаоттаьй 31 трактор. Из чоалхане болх хьалхагIа лаьрхIа йолча мастерскеша дIакхихьабале, хIанз шоай низаца чакхбоах. Боахаме дукхха ба кулга говзал йола хьинаре специалисташ. Царех ба мотористаш Кадыров Мовлди, Бахаев Шамсудин, токарь Ибрагимов Ваха, аьшкапхьараш вежарий СаaевгIар Хасмухьмади Султани.

Тоаль йистеьннaчул тIехьагIа тохкама стенда тIа йоаккх техника. Цо аьттув лу гучадаьнна кхоачамбоацараш сиха юстардаха. Цудухьа тоаль яьнна тракторaш, йоха ца йохаш, дика лелаш я, совхозе цхьаццадола балхаш деш.

Шийна могачогIа, дика гIо ду ремонтникашта мастерске заведующе Мулаев Султана.

— Тахан тхо тоаеш доахк юхейнса кхо трактор. Бакъда, тхона тоъац редуктораш, Т-150, Т-140 яхача тракторашта эша оатхалаш, — йоах мастерске заведующе.

М. АХИЛЬГОВ.

Экономически дешар—массанена

Боахама доалде Iомалу

Баьцадаараши соми кхебеш я Ачхой-Мартановски района «Новосельский» яха совхоз. ДIаяхача цхьайтталагIча а укх а пятилетке цхьа шу дIадахийтадац цун коллективо пачхаьалкхенна юртбоахама продукци дIаялара планаш кхоачаш ца еш.

Докхий да укх шера хьалхашка латта декхараш а. Цу боахама къахьегамхоша дош деннад план 530 тонн йолаш, пачхаьалкхенна 560 тонн баьцадаараши хIаьта план 2260 тонн йолаш 2280 тонн соми дIабада.

ЛаьрхIар чакхдаккхара ма хулла тешамегIа лард йолла гIерташ къа а хьег хIанз. Хьувкъам луш 180 гектар сомий беш я боахаме. Цунах 98 гектара тIара гаьнаш еIай, хIаьта къона йолчох, 115 гектара тIара. Вешта къона беш ерригa а 280 гектара тIа я цу совхозе.

Гаьнаш йоIаше а царна минеральни удобренешца подкормка ю. Ерригача беша цкъара чакхбаьккхаб подкормка яра болх. ХIанз шозлагIа беш ба.

ХIанз бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха я Нохч-ГIалгIай Лакхехьарча Совета депутата, дуккхача ордений, медалий кавалера коммуниста Тепсуркаев Мовладе кулгалду коллектив. Сомий бешара ерригa гаьнаш яIарал совгIа, минеральни удобренешца хIанзле шозза подкормка яьй цу коллективо.

Шоай декхараш ишта дика кхоачашдеш хьабоагIа Курсаев Iийсас, Чегарбиев Лаьчас, Масаева МаIасас кугалдечa бригадашкара къахьегамхой а.

Баьцадаараш йиъ бIаь гаргга гектара тIа кхедергдолаш да. Керттерча даькъе: помидораш, нарсаш, хохаш, саьмарсаькх, кабуц, и. кх. дI. Царех 150 гектара тIа дола баьцадаараш дезала подрядагIа леладе дIанйцад наха, совхоза кулгалхошца договораш а оттадаь.

— Бакъдар хIана алац, — йоах совхоза керттерча экономиста Денисултанов Шудде. — ХIанзалца коллективни подряда хьисапе болх вIаштIехьбоаккхача дукха гIалаташ нийсдолийташ хиннад. керттерча даькъе экономиках дукхагIболча наха хIама ца хар бахьан долаш. Из кхоачамбоацар дIадаккха дезаш гIуллакх эттад хIанз, тхоай производствана оахош финансировани яра новкъа тхо даьлча. Бригадираша, звеньевойша, учетчикаша, юкъарча звеной специалисташа 36 сахьата йолча программагIа Iомаю экономика, хIаьта бухгалтере, планови отдела болхлоша 22 сахьата йолча программагIа.

Цу курсашта кулгалдеш Денисултанов ше ва. Цул совгIа цига хьехаш ба совхоза агроном Далаков Iийса, йоккха опыт йола Тепсуркаев Мовлади, кхыбараш.

Экономически дешаро малагIа пайда бу, шийга хаьттача Далаков Iийсас аьлар:

— Масала, минеральни удобренеш. Царех хIанзчул тIехьагIа шозза дукхагIа мах боаккхаргба, хIаьта юртбоахама культураш кхеярга дIадодар цунга хьежжа алсамдаргда. Цудухьа хьалха ара йоадаяь удобренеш кхоалленашта кIал талхаргйоацача дIаувттае баьлар подрядагIа болх бу нах. Лоацца аьлча юртбоахама производствага дIадода хIара кепиг лархIа, кхом бе Iомалу уж.

Экономиках, подрядах дар кIоаргагIа кхетаде наха новкъостал дергдола лаьрххIа плакаташ, таблицаш кийчъяьй совхоза планови отдело. Цар тIа, масалаш а кхувлаш дувц расчеташ еча чекашца мишта болх бе беза, кхычох.

Лоацца аьлча, производства дай хила Iомалу нах. ХIанзарча хана дIадехар а диза даргдоацар а да из.

М. ХАМАТХАНОВ.

ДОЗАЛ ДЕХЬАРА

ГДР. Советски Союзен ГДР-ен яьча договорах Дрездена юххерча Бишофсвердера оттаяьча ханал хьалха араяха йолаяьй ОТР-2 яха советски ракеташ. Уж ГДР-а территоре тIа дIаоттаьяр Малхбузен Европа мехкашка латтача американски «Першинг-2» яхача а крылати а ракеташта духьала.

СУРТА ТIА: советски тIемахой накъабоахача хана.

АДН—ТАСС телесурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

МАЛХБОАЛЕХЬАРА ХЬЕКХА БIАЙХА МУХ

Европа халкъаш бIубенна а сатувсаш долаш а накъадолх бIаьстенна. Меллуш доагIа фо а дунен халкъашта юкъера климат а. ХIаьта нагахьа санна Европера хаоттам Малхбузехьара хьекхача михаца белгалбоалаш бале, континентера политически атмосфера динагIча оагIорахьа хувцалу Малхбоалехьара, Варшавски Договора чуйоагIача пачхаьалкхений столицашкара хьекхача цIенача фоно еча воздействех.

Дуненна массаза гуш да Европера тешами кхерамзлеи чIоагIъяра тIаерзаяь вежарашха долча социалистически мехкаша арахьара политика хьинаре лелаелга. ТIеххьарча хана из къаьгга хьахьокхащ хIама хилар — лаьрхIача ханал хьалха ГДР-ереи ЧССР-ереи ОТР-22 яха советски ракеташ араяхар. СССР-о вежарашха болча шин мехка правительствашца барта а йолаш, РСМД хьакъехьара советско-американски Договор чIоагIденна даларга ца а хьежаш бaькка из гIа дерригача дунен тIа боккха мах беш тIанйцаб.

Къаьстта чIоагIа могаьй из дика уйла йолаш яь акт Малхбузен Европа общественносто. Варшавски Договора мехкаша цу тайпара баьккха лоархIаме гIа могабеш къамаьлаш даьд ФРГ, Великобритане, Итале, Бельге политически партей, антивоенни организацей викалаша. Тешаме атмосфера чIоагIъяра РСМД хьакъехьара Договор кхоачашдара гIулакха юкъедихьа дакъа, герзаш дIадахара бола чIоагIа никъ — ишта лоархI малхбузенъевропейски общественносто йиллача ханал хьалха советски ракеташ арахар. Дукханеша еш йола заявленеш юкъара цхьа уйла йолаш вIашагIкхеташ я: Малхбузе, эггара хьалха США а йолаш, цунна жоп дала дезаш я, хIаьта советско-американски . Договор практически кхоачашдара де мел доагIар де а деза. Из хьакхайкадаьд масала, ФРГ — «баьццарбарий» парте парламентски, социал-демократически парте, малхбузенгермански профсоюзий дуккхача викалий заявленешка.

Кхы тайпара позици лаьцай Къулбаседаатлантически пакта кулгалхоша. Цу гIулакха шоаш «раьза ба» а аьнна, цар СССР-о яхачоа шоаш тIехьа хургбац аьннад. Цхьабакъда, хетачох, Европерча кхерамзленнен тешаман тIехьарча къовсаме тIеххьара дош хIанз аьннад ала йиш йолаш дац. Из ала дезар Малхбузен мехкий общественность я, хIана аьлча из духьала я «ядерни герзаш компенсационни Iоадара», герзаш дIадахара гIулакх «тIехьатеттара» натовски планашта, цар чIоагIагIа хьадех шоай правительствашкара социалистически мехкий машара предложенештен гIулакхаштен конструктивни жоп далар.

а луш. Ховш ма хиллара, КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачевнен США президента Р. Рейганан юкъе хиннача переговораша дерригача дунен тIа хьахилийтар ядерни кхерам дIахо кIезигбараи военни конфронтаце боарам лохбараи йола йоккха догдоахийла. Цхьабакъда, цу цхьан ханна цар хьалхьоабир цу даькъе дIахо гIа баккхара духьала бараш.

Брюссельски вIашагIкхетар хилалехьа хьалхха Великобритане премьер-министра М. Тэтчера Франце хьал а лоацаш чIоагIа кампани дIайолайир РСД-РМД хьакъехьарча ДоговорагIа дIаяха лерхIа американски ракеташ «юхаметтаоттае еза» яхаш. Из чIоагIа тIехьа яр Малхбузен Европе ядерни арсеналаш дукхагIа хилийтара, хIаьтта хаьдда духьала къамаьлаш дир «кхоалагIйолча нула» духьала, вешта аьлча тактически ядерни герз дIадаккхара духьала. Кхы тайпара позици лаьцар Европейски континента тIара ядерни герз кIезигдара даькъе дIахо гIулакхаш дара тIехьа йолча ФРГ, Голланде, кхыча мехкаша. Цу тайпара бола цу проблема хьакъехьа гаьнна цхьан тайпара боаца натовски мехкий никъ хьахьокхаш дар сессе тIанйца документаш — «МоллагIдар санна долча герза бола тIахьожам: кхоанен программа» яха заявлени «Брюсселе хиннача НАТО совета сессе декларации».

Натовски кулгалхоша могадора РСД — РМД хьакъехьара Договор, «кхы а тешамегIа бола машари кхы а кIезигагIа дола герзий боарамаши хилийтара тIадерзадаьча низашкара белгало» санна. Цар къамаьлаш дир США-и СССР-еи стратегически наступательни герзаш 50 процент кIезигдара тIехьа, хIаьта ишта глобальни боарамех химически герз дIадаккхара тIехьа а. Цу цхьан ханна Брюсселе тIанйцача документаш тIа а хьагуш я кердача политически уйлай дефицит. Из хьагуш хилар НАТО мехкий лидераша «хила деза а эффективни а ядерни моллагIдар санна долеи низаш нийса вIаштIехьдаьха хилара» ларда тIа латтача «кхерам тIатувсара» стратегена шоаш тIехьа хилар цар бакъдеш хиларца. Из нийса да ала гIерташ цар пайда эцар моллагIдар санна долча герза даькъе Варшавски Договора организацена чудоагIа мехкаш «Iалаьмате» йоккха совле йолаш дус ала гIерташ дувцача хабарех. Бакъдар аьлча, цу тайпара аргументаш кIал кIийле йоацаш хилар цкъа санна дуккхаза а советски оагIоно массанена хозаш дIа а гойтад.

Брюссельски документаш тIа белгалъяьккха я Североатлантически блоке гIоллара партнераш «цхьоагIо» йолаш а «хаьдда гIулакх чакхдаккха кийча» йолаш а хилара уйла, хIаьта из дика теркал а даьд «Файнэншл таймс» яхача английски газето: «Къалуш йоагIача королевана тарра, НАТО-с лерхIачох, цун сибата тIара кхоачамбоацараш массанена бIарга а гуш хьагуча дахийта йиш йолаш яц из». ХIаьта а малхбузен пресса беча хоамо хьахьокх наIараш тIа а къайла яьча НАТО совета сессе заседане хIанзарча ханар лоархIамеча дешаех йола ира дискусси хинна хилар. Белгалдаьккхача кхоачам ба, ядерни дешашта йолча блока позицена ше раьза йоацилга Греце брюссельски документаш тIа гучахьа дIакхайкадаь хилар.

Цу дерриганеша хьахьокх, Советски Союзо дIакхайкаяь ядерни доацача дунен программа, дунен прогрессивни общественносто шерра могаеш йола программа кхоачашъяра тIехьа хала къовсам лоаттабе безаргболга.

КЭМП-ДЭВИДА ЙОЛА КЕРДА УПАКОВКА

«Керда американски инициатива» я аьнна бахьан а даькха, сепаратни кэмп-дэвидски сделка грим яь вариант качйоллар, цIог яькхача «автономеца» хийца а хийца, къам ший лоIаме хилараи шоай пачхаьалкхе хьаяраи Палестина Iарбий халкъа йола законни бокъо дIаякхар — цу тайпара багаж а ийца ваха лийнав Гаргарча Малхбоале США пачхаьалкхен секретарь Дж. Шульц. Из хиннав Израиле, Египте, Сире, Иордане. Из никъ беш лийннав американски дипломатически ведомства кулгалхо Израила оагIув хьаллацар духьа а, хIана аьлча шоай боарамашка диллача цIаккха ца хиннача тайпара шоашта гоама йолча оккупаце режимана духьала Iарбаша-палестинцаша яьча выступленеша из кIалйита хиннадаь. Цу тайпара хIама де лаьрхIа хиннад цо ерригa Тель-Авива политика а санна израильтянаша шоаш дIалийцача территореш тIа леладу оакхарий хьисапера гIулакхаш а дерригача дунен тIа харцахьа лоархIача хана.

Цу хьакъехьа Вашингтоне фуннагIа дувце а, Дж. Шульца баь никъ беррига а байнарг лархIа боагIа. Iарбий пачхаьалкхенаша тIанйцаяц Вашингтона план, хIаьта оккупаци яьча лаьтташкара палестинций выступленеш США пачхаьалкхен секретарь Гаргарча Малхбоале веначa хана кхы чIоагIагIа михьараьнна хиннай. Амманеи Дамаскеи. Вашингтонера веначунга духхьал дIааьнна ма хиллара, моллагIча а решене кIийле оккупаци яьча территореш тIара израильски бIу арабоаккхилгеи Гаргарча Малхбоалера гIулакхаш машара наькъаца къоастадергдола дунеи халкъашта юкъера конференци гулъяри хила еза. Цу тайпара позици лаьцай, ховш ма хиллара, Египто а.

Дж. Шульца бихьача наькъо цIаьхка а хьахьекхар беррнгача Iарбаша дIадехар, вешта аьлча ООН Кхерамзлен Совета массазарча пхе членои цу гIулакхаца хьашт долаш мел йолча оагIонашеи, царца Палестина мукъаяккхара Организаци а йолаш, дакъа а лоацаш дунеи халкъашта юкъера конференци гулъелга, КIай цIа вIалла дIатIаэца безам боацаш хилар. Цунца дувзаденна Сире кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Ф. Аш-Шараа «Нью-Йорк таймс» яхача газета еннача интервью тIа аьннад, керда американски план. из дукхагIа а кIезигагIа а йоацаш палестинцаш израильски доала кIал лоаттабе гIерталга цун новкъосталца къайладахьа Вашингтоно доаха бахьан да. Гаргарча Малхбоаленах йола американски позици, цун дешашца аьлча, «айхха израильскичунца ювзаенна йолаш» юс.

США пачхаьалкхен секретара (комментареш яьй Дж. Шульца баьча наькъа итогашта Би-би-си яхача английски телекомпане) мегадац арабо-израильски конфликт къоастаяра наькъа тIара вIашдухьленаш кIезигъе. ЗаконагIа йоагIача тайпара итог я из. Сов чIоагIа хьалкъедаш дар американски госсекретара чемодана чура Кэмп-Дэвида дIаьха лерглаш.

НАТО УИЛАШ ЕШ Я

2 — 3 марта Брюсселе чакхъяьннай пачхаьалкхенаштен правительствaштен кертелаттарий боараме хинна НАТО совета аргIана йоаца сесси. Цо кхоачашде лерхIаш хиннар дар герзаш дIадахареи герзашта тIахьожам лоаттабареи даькъера Малхбузен стратеги кийчъелга, гаьна кхетар юкъерча боарамеи кIезигагIеи дола ракеташ дIаяхара хьакъехьарча Договора кIал кулгаш яздаь долча лакхерча боараме хиннача советско-американски декабрьски вIашагIкхетаре чакхдаьккхачоа жоп

Александр КОНДРАШОВ,

Виталий ЧУКСЕЕВ.

Николай ПАХОМОВ.

(ТАСС).

КЪАХЬЕГАМА ВАХТА

Укх деношка хилар Къулбаседа Кавказски машиннаькъа къахьегама коллектива 1988 шера дола коллективни договор чIоагIдара лаьрхIа йола конференци. Цун балха юкъе дакъалаьцар тха штате йоацача корреспондента Арсамирзаева Асета. Цо дувц:

— Фу ду машиннаькъа подразделенешка Белорусски машиннаькъахой эксперимент юкъейоалаяра, хозрасчети ше шийна финансировани яри юкъе даьннaчул тIехьагIа, фуд цу даькъе хувцаденнар? Цу хаттараштa жоп лу Грозненски отделене болхлоша, говзанчаша, кулгалхоша.

— Машиннаькъа подразделенешта юкъе яьржача социалистически яхье хадданза дикагIа хьокхамаш долаш я Гудермесски локомотивни депо коллектив, — аьлар предприяте начальника заместитела Н. Манцева. — Дика лоархIадаьд тхо вагонашта ремонт яра заданех дIадахача шера а, тIаккха къахьегама овсарле планал 17 процент совгIа лакхйир. Цхьабакъда, кIезига дац болх лерттIа дIа ца бохийта кхоачамбоацараш а. Уж бахьанце 91,5 процента мара кхоачашйинзар мовхьаш дIа-хьа дахьара план. Сенца дувзаденна да из? Гудермесски станце кулгалхоша депо балха лерттIа теркo ца ярах, диспетчерий бехкагIа йIаьхача хана болх ца беш поездаш латтарах. Укхаза дукха я йоагтIаш йола инструкци телха а еш шолха вIашагIхийтта поездаш. ХIаьта цо дикка халача оттаду царна гIулакх делга, графиках тIехьаюсаш станцера дIа а ух уж.

Шоай декхарех лоархIабеш бац Махачкалера машиннаькъахой а, цигара хьаяьхка дукхагIа йола вагонаш еха хул, тIаккха составах хьа а къестаеш тоае езаш хул уж, из ца дича наькъашка аварийни хьал оттар кхерам ба.

Бакъдар ала деза, тха службашта юкъе а дац хила ма деззара бувзамаш, сога хьаттача, укхаза вIашагIйолла еза боахама кулгалду къахьегамхой совет. Ала ловра сайна тамаш хетача хIамаех кхы а массехк дош. Масала, Червленная - Узловая яхача станце вагонашка хьожаш болх беш ва 16 саг, хIаьта тхо долча болхлой тоъаш бац.

Гудермесски локомотивни депо машиниста Б. Броковицке нийса кхетайир шоай коллектива цIерагIа яь критика — 06 сахьата лохъеннай поездаш дIа-хьа йигара сухал. Массанена а довзаш да цун бахьанаш а: дуккхача моттигашка (масала, 1932 километре, Шорданово-Солдатски участке) поездаш сецае езаш хул. Iалаьмате ледара да болх баь яьнна бригадаш юхаккхачара Iалашо елга, Минводы станце поезд а йига, Грозне юхавийрзача Гудермесе дIаваха таро хилац. ХIаьта Минводе дIатIаэцац йIаьха составаш. Вешта аьлча новкъарленаш шортта я.

— Сона хетачогIа, тхо санна халача балха хьалашка къахьегаш машиннаькъахой цхьаккха хургбац. — аьлар Алды станце маневрови диспетчера А. Умарова. — ДукхагIча хана догIан дарцан кIал къахьега деза тха. Моттиг яц бIайха кхача баа. Цу дерригнех лаьца дувцаш дукха ихав со Грозненски машиннаькъа отделене начальник А. Спиридонов волча. Цхьабакъда, из бIаргаго таро-м хиннаяц. Е обкоме, е райкоме, е горкоме вахав оал массаза а. Со кхетац Спиридонова болх маца бе беза?

Массанена а дика ховш да машиннаькъахой жилищнобытовой хьалаш во долга. ХIаьта хеталу цу деша уйла еш саг вий-теш, аьнна. ХIана аьлча, станцена уллув да даьсса цIенош, ремонт а яь уж тоадича дика ваха мегаргва цар чу. Кулгалхой-м хIама деш бац цу хьакъехьа.

— Атта гIулакх дац боахама расчетага, ше шийна финансировани ярга довлар, — аьлар Грозный станце вагонни депо промывальщика Х. Харлановича. — Цо лех тIабоагIаш бола пайда дукхагIа хургбола наькъаш. Цудухьа чIоагIа лоархIаме да боахама доалделга тоадар, зехьа хIама ца дойтар.

Цу дерригнех лаьца кулгалхошта фу хет, малагIа хувцамаш хургдолаш да гарггарча хана? Цунах дийцар Грозненски отделене начальника заместитела А. Похвишева:

— Коллективо дика дIадоладир 1987 шу, — аьлар цо, — бакъда, кхы дIахо йодача хана даьха толамаш чIоагIде дезача метте тIехьадисар. Конференце дийца ма хиллара, из деррига ший бахьан долаш да. Подразделенешка лакха да кадраш хувцалулга, 1987 шера цун боарам 12 процентага дIакхаьчар. Керттерча бахьанех цаI да наха баха фусамаш ца хилар.

Отделене кулгалхоша шоай низ дIакхоачар дергда болхлой хьашташ кхоачашдара, хьаллоацаргда цар дIадоладаь моллагIа дикадар. Эшар да кооперативни гIишлош хьалъелга шерра юкъедоаладелга, гIо де деза шоай низашца цIенош деш болчарна. Белгалдаккха деза — хIаране таро я пачхаьалкхен ссудах пайда эца.

Теша лов А. Похвишева яхачох, Грозненски отделене чуйоагIача предприятешка, къахьегама коллективашка лоаццача хана динача оагIорахьа хувцамаш хургхиларах. Конференце ишта белгалдаьхар 1988 шера дола декхараш: 439 эзар сома маьха балхаш де, тIабоагIаш бола пайда 435 эзар сомага дIакхоачабе.

Планаш, тIанйца декхараш кхоачашдара коллективашта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. Из Iалаьмате маьхе гIулакх да.

ДЕНАЛ

ДАЬХЕН САЛТЕ

Журналиста балха тIа нийслу цхьавола саг кхийтта, цунца къамаьл хилча, цун вахар дайзача хьалхе а хIана вайзавац-теш сона ер, аьнна, хеташ.

Дукха ха хьалха доацаш Мархиев Ювнаса Мухьмадаца къамаьл хинна, сайна из вайза везаваларо сона а дохийтар из дага.

1940-ча шера Советски Эскаре гIулакх де вехаш Пригородни райвоенкоматера повестка кхаьчар Мархиев Мухьмадага. Бакъда мел везе а боча вале а вийий воIах бакъвола патриот, къонах хилар дезаш вар Мухьмада даьда ГIойсолта.

Эскаре гIулакх де, граждански декхар кхоачашде вехаш повестка еналга хайча, шийна вийий воIага воккхача саго аьлар:

— Эскаре гIулакх де ваха веза. «Яхь йоаца воI вай ма хилва» оалаш кица да вай халкъа. Командира тIадиллар дизза кхоачашдеш, хье вай даймохк лорабе вахалга ховш хилалахь. Иштта хьо ца хуле, эхь да хьона новкъостех, командирех. Iоажал цкъа мара ца йоагIалга а, из ца кхоачаш цхьаккха вусаргвоацалга а ховш хилалахь.

— Шовзткъеи итта шу хьалха из хиннадале а, тахан а тIехьа тамаш ю аз цу дуккхача наха юкъе Iаса тIа везвенна лаьттача воккхача сага тIера бIарг баккха ца могаш се латтарах, — йоах Мухьмада.

Даьдас шоаш эскаре болхаш баьккха ловца биц ца луш дага латт ветерана.

— Эхь, сий ма довлда, никъ дика хилба, цIа маьрша доагIалда шо! — аьнна гIадж лайзза, шорттига гIа боаккхаш цIенгахь вийрзар воккха саг.

Орджоникидзе машиннаькъа станце гулбелар эскаре баха кийчбенна эрсий, гIалгIай, хIирий, эрмалой, кхы дуккхача къамех бола кагий нах.

Поездо массехк дийнахь никъ бича городе Мурманске боссабир кавказера кIантий.

— Мария Ульяновай цIерагIча кема тIа тхоаш даьхача чIоагIа тамаш йора оаха форд а кема а бIаргадовнза долча, ахкан бийса а Iана хана ди а ца хулча мехка кхаьчача кагийча наха, — дувц Мухьмада.

Кольски ахгIайрен тIа Баренцови форд лорабеча эскара даькъе гIулакх деш тIом болабалале денз, из чакхбаллалца рота политрука заместитела, политрука, батальона комсомольски организатора декхараш кхоачашдеш хиннав гIалгIай зIамига саг. Бувца эрсий мотт ца ховраш йоазох-дешарах ца кхетараш дукхагIа болча комсомольцашта, кагирхошта юкъе политико-кхетама болх белга атта гIулакх дацар. Мухьмада дика вIаштIехьдоалар царца дувца, хьалхашка латтача декхарех уж дIакхетабе. Цунна долча тешалех цаI да тIом лаьттача эггара халагIча 1943-ча шера ВЛКСМ Центральни комитето Мархиев Ювнаса Мухьмада Сийлен грамота ялар.

1942-ча шера парте членалла кандидат, 1943-ча шера КПСС член хул цох.

ХIара бетта даьшка ши письмо дIадохьийталга, царгара иштта шиъ, кхоъ хьакхоачалга закон а хинна дIаэттадар эскархочунна а цун даьшта а юкъе.

1944-ча шера декабрь бетта Къулбаседа флота комсомольски болхлой совещани хилар городе Архангельске. Цун балха тIа дакъа лоацаш вар батальона комсорг лейтенант Мархиев Мухьмад а.

Совещани чакхъяьлча, кхайкар цунга эскара даькъа командир полковник Сорокин.

— Новкъост лейтенант, хьай тIема декхар дизза кхоачашдеш хьо хьавоагIаш хиларах 20 ден-бус хьай дай болча ваха отпуск я хьона.

Архангельскера Северо-Казахстански областе водаш бархI дийнa дIадаьлар. ТIема хана кхы чехкагIа кхоачалга дацар.

Эскарера отпуск а енна, Ювнаса воI цIавенав яхаш, шоайла кхааш доахаш бар МархиевгIара гаргара нах, юртахой. ТIема хана отпуск а енна эскарера салте цIавайтар дика хеташ, чIоагIа кхаъ хиннараш дукха бар.

— Дай-мехка кхерам тIаэттача хана эскаре гIулакх деш хьо хилар ираз да хьа, из хьайга кхачарах хам беш хилалахь, са кIаьнк. Хье хиннача эскаре цхьа ди тIехьа ца воалаш юха гIолахь,— аьлар Мухьмадага даьдас ГIойсолта.

Кхо ди мара, шийна даьшца ца доаккхаш шийна эскара даькъе гIулакх де юхавахар лейтенант 1944-гIа шу чакхдоаллаш. ЧIоагIа тIадбахар командираш, новкъостий.

1945-ча шера август бетта демобилизаци яьчул тIехьагIа городе Алма-Ате дIадолалу Мархиев Мухьмада къахьегама вахар.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIема инвалидий госпитале, главснаба управлене тайп-тайпара балхаш ду цо.

1963-ча шера Ахриев ГIапура цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» — завода директора заместителалла балха воагIа из. Ткъо шу совгIа ха я Грозненски холодильника секце заведующи волаш Мархиев Ювнаса Мухьмада къахьега.

Нахацарча безама, кадай хиларца, къонабараш хьагаш, кхетам, вахар довзаш хиларца боккхийчар тIехьашка воаккхаргвоацаш ва Сийлахь-боккхача Даймехка тIема, парте, къахьегама ветеран.

50 шера хьаьнал къахьегаш, царех 45 шера Советски Союза Коммунистически парте мугIарашка волаш хьавоагIача Мархиев Мухьмада боккха е зIамига цхьаккха а тайпа бехк баь моттиг яц. Бокъонца вола патриот, коммунист из хилара тешал да из. ХIаьта иштта из тешал деш да дезача ден дувхар дийхача цун накха сийрдабоаккха пачхьалкхен совгIаташ: орденаш, медалаш. ХIаьта сийлен грамоташ еша а ювца а вай эттача дукха ха езаргъяр.

Мухьмад а цун фусам-нана Райхьант а хозача, дикача дезала дай нанеи да: ялх воI, пхи йоI я цар. Цхьабараш институташ яьха, шоай дезал а болаш балхаш деш ба, вожаш дешаш, коа-карта де дезар деш даьна, нанна новкъостал деш ба.

Тхоай къамаьл чакхдаьлча Мухьмада баркал а оалаш, Iодика ювцаш хаьттар аз:

— Телефона номер мишта яр хьа?

Вела а венна Мархиева аьлар:

— Итт шу да нах санна со телефона очереде латта.

— Хьа лоалахоех телефонаш ехка нах бий? — хетт аз.

— Шинне цIагIа йолга хов сона, кхы дIахо из техкаш со лийннавац...

И. ВЕДЗИЖЕВ.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIема ветеранаш... Дукха халонаш лайна, къизача Iоажала кIалхара баьнна, фашистски лоал, Iазап юхатеха царех хIаравар турпал лархIа а веза вай. Уж вайна уллув бах, вайца айхха бувзамаш а лоаттадеш, юкъарча вахаре хьинаре дакъалоацаш ба.

Царех ба лакхерча сурта тIа шоана гуш вола Советски Союза Турпал, «Красный молот» завода болхло А. Иодиси «Росбакалея» директор Ю. Самхадови. ХIаьта лохерча сурта тIа шоана гуш волчун оаз республике вахача хIара сага дика йовз. Из ва НохчГIалгIай радио диктор Г. Катаков. Вурийтта шу а даланза зIамсаг вар Григорий Лазаревич 1942 шера шийна лоIамагIа тIем тIа водача хана.

СУРТАШ ТIА: 1) хьалхарча плане багIа Ю. Самхадови Советски Союза Турпал А. Иодиси; 2) къамаьл деш ва тIема ветеран Г. Катаков.

Р. АУШЕВА урташ.

КIайбенна ветеранаш баьхкар тха города юхе хьалха хиннача 66-ча истребительни авиаполка аэродроме. Гудермесски лаьтта эггара хьалхара баьхкабар уж. Из дар дIадахача шера августе. ХIанз низткъа мара дагадагIац шовзткъеи шоллагIча шера шийлача Iай цу лаьтта моастагIчунца къиза тIом бе уха самолеташ дIайолхаши юхаяьхке Iохувшаши лаьтта тата. Дукха ха я тIема самолеташ лаьттача цу моттиге самолета чарх ца хьокхалу. ХIанз цу моттиге тата деллад трактораша, экскаватораша, автомашинаша, бульдозераша. Цу тIема событей тIеххьара лераш дIайоаю заводий корпусашеи ирригационни сооруженешеи. Буц тIаяьннача доккха доацача гувнашеи кIоагашеи мара дагайохийтац уж.

Дукха байнаб бокъонца бола турпалаш Даьхен сийи кортамукъалеи бахьан. Даьхенах къоастае йиш йоаца цун чIегилг я Къулбаседа Кавказ. Из а вай Даьхе я, Кавказ моастагIчох лорае Ковалев Григорий Сафронович вайта Курски лаьтта, хIанз бола лоамарой дезалаш маьрша бахар дукха шийна са укхаза дIаденна Конкин Алексей Николаевич вайта Горьковски лаьтта, шийна воI Рожков Александр Глебович укхаза вежа сийлахь-йоккха Москва, вай деррига лаьтта санна. 1942 шера декабре сигала тIом беш летчикаша чуяхийтар итташ фашистски самолеташ.

Цу дицлургдоацача вIашагIкхетаре ветеранаша хала а хеташ дийцар КПСС горкома хьалхарча секретараца А. В. Хадзараговца Сийлахь-боккхача Даймехка тIема дуккха йола эпизодаш йицйолийташ хиларах. ТIаккха хайра царна кастта городе памятник оттадергдолга. Цунна чIоагIа раьза хилар ветеранаш.

Дукха ха йоацаш Гудермесски педагогически училища территоре тIа торжественни хьисапе хьайиллар 66-ча истребительни Алейнштайнски Суворова ордена полка летчикашта карагIдаьннача денал долча гIулакха егIа обелиск.

Гедермесерча наха дагадоагIа дIадахача шера ветеранаш шоайцига хьоашалгIа бахкар. Цу хана моттигерча газето бIарчача оагIон тIа араяьккхар царна хетаяь «Кавказ лораеш хинна лаьчаш» аьнна цIи йола статья. Газета тIа араяьхар полка историех йола материалаш а, къаьстта аьлча Советски Союза шозза Турпал волча П. Камозина, летчика А. Латышева тIом беш яьккхача ханах йола эпизодаш. Москвана юххе истребителаша баьча тIемах дувцар, цу шерашкара сурташ арадаьхар. ХIаьта Гудермесски горисполкомо «Безымянни» яхача улицах «ИАП 66» цIи тиллар. Улица цIей дездир, дакъа лоацаш полка ветеранаш, города партийни, советски, комсомольски организацей викалаш, городе баха дуккха нах болаш. Фронтовикаша къамаьлаш дир, тIема ханара иллеш даьхар, эрсийи нохчийи халхараш дир, дувцараш, стихаш йийшар.

ДегIа а йоагIа, хоз а лу Гудермес. ТIом чакхбаьнначул тIехьарча шовзткъа шера город шийна лоархIамга диллача республике шолл лагIъяр я. Хьал а яь, болх бе йолаенна йоккхий предприятеш: медицински инструментий, «Нефтехимзапчасть» заводаш. Хьалъеш латт Къулбаседа Кавказе эггара йоккхагIийола биохимически завод, районе хьалъе лерхI молхай препаратий завод.

ХIанз маьрша дахача вайна чIоагIа лоархIаме да из диц ца далийтар, тIема хана хиннача турпалча гIулакхий хьокхамашца кхетам балар. Боккха лоархIам болаш я цу хьакъе музей, памятникаш, фронтовикашца вIашагIкхетараш.

Гудермесски педучилище да 66 авиаполка тIемен къахьегамен цIа. Из музей кийчъяьй комсомольцашеи преподавателашеи.

М. УДУГОВ,
«Красное знамя» яхача газета корр.

ВЕЖАРИЙ

Ха дIа ме йода тIехь-тIехьагIа дукхагIа гучаювл вайна Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа моастагIчох майра леташ шоай вахар ца кходаьча бIухой цIераш. Иштта-царех лархIа боагIа АхматхановгIар Зяудини Закеи. — Тахан царех хургда тха дувцар...

1933 — 1934 шерашка, совпартшкола чакхъяьккхачул тIехьагIа, дIаболабир шийна къахьегама никъ Зяудина. ХIаьта 1941 шера Сийлахь-боккха Даймехка тIом болабеннача хана г. Ярославле болх беш вар из. Ше фронте вахийтар дехаш массеххазза заявлени язъю цо. Бакъда, военкомата болхлой массаза а жоп цаI дар: «Хьа бронь я, хьо укхаза эшаш ва». Цун лоIам кхоачашхул 1941 шера октябрь бетта. МоастагIчун тыле яха отряд вIашагIтохача хана эггара хьалха ше дIаязвайтар Зяудина. Цун заявлене тIара дешаш да яраш: «Цхьаккха тайпа дешаш коралагIац сона моастагIчун тыле йодаш йолча отрядаца со дIаязварах деш дола доккхал дувцара. Со нохчо ва. Нанас яхачох, со ваьв Iаьржача бус Итум-Кхала лоамашка, хIаьта лоамароша оалаш да бус ваь саг лом санна майра хул. Шун тешам лорабеш, лом санна моастагIашта духьала латтаргва со!»

Цхьа моллагIа вола саг дIаэцацар цу партизански отряде. ДегIаца низ бола нах бар цига хиннараш. ХIаьта отряда керттера декхар — моастагIчун тыле разведка елга, фашистски тIема объекташ йохаелга, гитлеровцаш а царгахьа баьнна халкъа моастагIий а хIалакбелга.

«Ярославец» яхаш яр отрядах тилла цIи. Рацеца вайбарашка хоам бора цо моастагIчун техника а эскар а гулденнача моттигий координаташ йовзийташ. ТIаккха вай самолеташа цига бомбаш еттар.

Лакхача дегIара хьатаро бос бола, спортсмен санна тIах аьнна вола нохчийн кIант — Захар (иштта цIи йоаккхар Зяудинах отрядерча наха) партизанашта кастта вайзар тешаме новкъост, самукъане саг санна.

МоастагIчун тыле подрывникий отделене цо шийгара гойтача деналеча гIулакхашта тешал деш йола эпизодаш дуккха а я. Царех цаI я ер.

...Шукова цIи йолча юрта юхе «Обща» цIи йолча хин тIагIолла фашисташа тилладар 40 метр дIаьха тIий. ЧIоагIа лорадора цар из. ХIана аьлча, цун тIагIолла дийнахь а бус а фронте дIаухар тема кхоачамаш тIадола поездаш. Партизанашта тIадиллар из тIий эккхийталга.

Цхьабакъда, из гIулакх аттачарех дацар. Разведко беча хоамах тIий лорадеш йоккха калибр йола ши пулемет а йолаш, бIарчча рота яр.

Операце план отряде йийцачул тIехьагIа Зяудина аьлар:

— Вай оттаьча планах тIий дохалургдац, ерригa отряд хIалак а хургья. Цудухьа цхьа маькарло юкъейоала еза вай... Зяудина дIайовзийтар шийна план. Командира кIеззига уйла а яь амар делар:

— Кхоачашде, Захар!

...ДогIа а делхаш, чIоагIа баьдеча бус плащех хьерчаш бар тIий лорадеш хинна фашисташ. Царех цхьаннена а дагадацар хиво Iодахьаш долча улга кIалгIолла резинови шланга чугIолла са а доахаш, 20 килограмм взрывчатка а йолаш советски партизан ва аьнна. Из— Зяудин вар.

Цунна хийттача тайпара, атта гIулакх хиннадацар шийца беза мухь а болаш хина кIал гIолла тIий долча кхоачалга. Бага хий ухар, цхьацца йолча хана садукъар. Бакъда, оалаш ма хиллара, венна а ваьнна а задани кхоачашъе езаш-м яр.

Цу тайпара, тIий чIоагIдеш кIал дагIача бIоагIашта халла тIакхаьчар из. Сихха взрывчатка кIал а елла, юхавийрзар.

Цул тIехьагIа ах сахьат даьнначул тIехьагIа малхбузехьара хьайоагIаш йола моастагIчун тIема эшалон цу тIаь тIа нийккхар. Паровоз а цунна тIехьа тесса хинна 13 вагон а хIалакхилар.

ШоллагIча дийнахьа Iуйрийна обходчика Габдулина дийцачох, цига моастагIчун 240 салтеи 13 эпсари, йоккхагIчарех 12 танки хIалакхилар.

Из операци толамца чакхъяккхарах Ахматханова Шеча Байракха орден елар. ХIаьта цул хьалхагIа карагIдийннача гIулакхех ЦIеча Седкъа ордени, «Даймехка партизан» яха медали елар.

Хала, бIаьха никъ баьб Зяудин юкъе хиннача партизански отрядо Смоленщине, Псковщине, Ленинградски, Калининградски областашка, Белоруссе моастагIий хIалакбеш. Массе хана тIах аьнна, эттача хьалах сихха кхеташ хиларо боккха аьттув боалийтар Зяудина.

Даймохк моастагIчох лорабе тешаме, денал дола кIантий эшача хана цIагIа вагIаргволчарех вацар Зяудина воша — Ахматханов Зака а. 1928—1939 шерашка сатийна яцар вай мехка. Из хьал дика гуш вар Зака.

1941 шера вай эскар ханна юхатIехьашка дувлача хана минометни даькъа командира помощник вар Зака.

ТIема бирса шераш дагалувцаш цо дувц:

— Город Ростов массеххазза дIа-юха караяхар. ЧIоагIа тIемаш лаьттар цига. Юххера моастагIа эккха а веш, Одессе кхаччалца дIахьалхашка дахар тхо. Из дар 1944 шера. Цул тIехьагIа Чехословаки, Польша мукъайоаккхаш маршал Жуков керте лаьттача хьалхарча Белорусски фронтах дIакхийтар.

Варшавана гаргга дар тхо, бакъда, гитлеровцийн оборона чIоагIа хиларах 1945 шера январь бутт тIакхаччалца тIалатара кийчо еш хилар. ТIаккха Польски Халкъа эскаро гIо а деш, январь бетта Варшавера фашисташ а лехка, дIахьалха ихар.

Советски халкъа толам а боаккхаш, чакхбаьлар лира тIом. Цу тIем тIа майра летарца шийгара денал гойтар Ахматханов Закас. Цунна тешал деш я ЦIеча Седкъа ордени бархI медали. ТIем тIара ше цIа ма вийрзэе, машара фронте а хьинаре къахьега волавелар из. Укхаза а хьаьнала болх барах денна совгIаташ кIезига дац Закий. ХIанз республикански кинопроката контора управляющи ва из.

Цхьабакъда, Закий воккхагIа вола воша тIом йистебаьнначул тIехьагIа а цIавоагIаш вацар. Цунгара цхьаккха тайпа хоам а бацар. Из лохаш дуккхача моттигашка каьхаташ кхахьийтар Закас. Бакъда, Зяудинах лаьца цхьаккха тайпа хоам кхоачаш бацар...

Даухар шераш. Юххера а Зяудин лохаш оарцагIбаьлар Грознерча номер № 1 йолча ПТУ дешархой. Цар аьттув а баьлар. Ма дарра хайра Зяудинах хиннар.

...Из дар Псковски лаьтта, 1943 шера бIаьстан юхье. Шуман цIи йолча юрта сеца латтар З. Ахматханов юкъевола партизански отряд. Цига гучадаьлар Козуб Николай яха новкъост (из Зяудина доттагIа вар) хала цамогаш волга. Владимирово яхача юрта (ераш болчара иттех километр гаьна яр из) мара вацар лор. Цига доттагIа соалозаца шийга дIавугийталга дийхар Зяудина. Командир раьза хилар. Ераш баха безача юрта фашисташ бац, аьнна, хоам-м баьбар партизанашка, бакъда, цига дIакхачалехьа цIаьхха етта йолаенна йоккха калибр йола моастагIчун пулемет. Ши доттагIа кIалхара вала а тарлора, бакъда, соалозах ежа хинна говр йийра. Цудухьа соалоза тIера сихха Iо а иккха, Николай ги а велла, хьу йолчахьа дIачуведар Зяудин. ЦIаьхха дуне бIогэра а дена Iовежар из — чов йир цунна. Бакъда, фашисташта хеттача бесса караваха лаьрхIа вацар ши новкъост. Шоашкара поатронаш кхоачаяллалца дов дир цар. МоастагIчо кхетадир акхаргара герза кхоачам кхоачабеналга. Цудухьа есаралла бига лаьрхIа гобир царна. Фашисташ гарга кхоаччаше, шоашкара ши гранат эккхийтар Зяудинеи Николаяси. Иттех фашист а вийра, шоаш а байра уж. МоастагIчун караболхачул, иштта Iоажал тIаийцача нийсагIа хийтар царна.

Зяудини Николайи байнача юрта йисте хIанз Ленина цIерагIа йола колхоз я. Цун контора чуйолча ковна юхе лакхача михай гаьнашта кIал гонахьа яь карт а йолаш боарз ба. Цу тIа чурт-обелиск латт. Укх тайпара йоазув да чурта тIа даь: «Укхаза дIабехка боахк 1943 шера байна турпалхой-партизанаш, ши доттагIа — Къулбаседа Кавказа лоамий воI, нохчо Ахматханов Зяудини, Ярославщинера Козуб Николайи. Хоастам хилба Даьхе лораеш шоай синош ца кходаьчарна!»

Уж шиъ дагавоагIачар дувц: «ТIема операци чакхйоахача а салоIача а хана цхьана хулар уж, тIеххьара чIегилг а екъар цар, валар а цхьана хилар, цхьан каша а бехкар уж дIа а», яхаш.

Юртарча наха чIоагIа сий ду, доал ду цу боарза. Цу тIара цIаккха зизаш хадац.

В. МАТИЕВ.

ВИЗЗА КIАНТ

1987 шера бIаьсти вахар Самбиев Шамхан Советски Эскаре гIулакх де. Советски района Улус-Керт яхача юртара цу дийнахьа Даьхен декхар дIадала водаш кхы а виъ саг вар. Каьхаташка хьежача царех дика бIухой хиннаб.

Къаьстта белгалваьлар Ш. Самбиев, Цунна тешал деш да тIема даькъа командоване Шамхана даьи наьнеи цIерагIа баркал оалаш дайта каьхат: «Хьамсара Роза Алхазуровнан Саламу Дадовичи! Шун воI Шамхан Саламович тахан тIема подразделене гIулакх деш ва. Цо ше хьагайтав дика тIемахо санна, лоаццача хана тIехдика караерзаяьй тIема говзал. Новкъосташа лоархIаши сий деши ва, уллуврчоа гIо эшаш моттиг нийсъелча эггара хьалхарчарца оарцагIволл Самбиев. Шийна тIема декхараш дика кхоачашдарах командоване массеххаза белгалваьхав из. Дег тIара баркал ях оаха шоана иштта дика воI кхеварах».

ВоI могавеш денача каьхато мел дегагIозале яхь даьи наьнеи дегашка. Даьхен хьалхашкара шийна декхар воIо дизза кхоачашдеш хиларо доккхал дайт царга цунах.

Шамхан даьи наьнеи цаI мара доаца бер дале а цIагIа а вар цхьаккха хIама хьалха даккха ца дезаш эшачунга хьожаш. Эскаре вахале цхьа шуи ах шуи хьалха йистеяьккхар цо 10 класс. Райпо грузчикалла болх бир. Даи нанеи а дар цигга къахьегаш дуккхача хана денз.

Шамхан вовзаш мел хиннача наха дикача дешашца мара хьоахавац из.

С.-М. ЯСУЕВ,
тха штате воаца корр.

ТIема наькъаш

Из каст-каста бIаргаго йиш я тIемеи къахьегамеи ветеранаш вIашагIкхийттача, школашка. ТIах аьнна, тIемахо санна нийса дегI леладеш, массаза Iимерза, безаме. Иштта ва 75 шу даьнна Богатырев ЗаIамий Iумар. КIезига ха яьнна саг веце а цунна дика дагадоагIа шийна бера хана хинна хIамаш. ДагадоагIа 1919 шера Деникина бIухошца майра латаш вийна шийна да Оалкий ЗаIам дIавелла ди, кхыдола Iаьржа денош...

Богатырев Iумар Советски Эскаре гIулакх де тIавийхар 1941 шера 17 июне. СурхотIа цу хана Кирова цIерагIа колхоз яр. Цига баьцадаараш кхедеча бригадана кулгалдеш вар из.

Цунца Даьхен декхар дIадала тIабийха бар цун юртахой Нальгиев Мухьмад, Муцольгов Умат-Гири, Дакиев Iабдул, Богатырев Iийса, кхыбараш.

— Тха тIема эшелон Ростовски областа Каменск яхача городе кхаьчар, — дувц Iумара. — Укхаза тIема говзал Iомаеш, тайп-тайпара герз карадерзадеш хилар тхо. Ши кIира даьнначул тIехьагIа Украински ССР Сумы яхача города йисте дIадигар.

Цигга хилар цун а цун новкъостий а моастагIчунцара эггара хьалхара тIом. Ломаш санна фашисташта кач ухар вай бIухой. Бакъда, низаш цхьатарра дацар. Немцаша керда, керда низаш тIаккхувлар. Къаьстта новкъарле йора моастагIчун танкаша. Воронеже кхаччалца тIехьашка бовла бийзар вай бIухой. Укхаза вIашагIтехар 241 йола стрелкови дивизи. Цунна юкъейоагIар Богатырева взвод а. КIеззига ха яьлча из дивизи Малхбузен фронт лаьттача Ленинградски областе дIахьожайийр. ЧIоагIа бирса тIемаш лаьттар цига. Старая Русса оала моттиг массеххазза карара-кара яхар.

Цкъа разведке яхар Богатырев юкъе вола группа. Есаралла фашист а воалавеш боагIача хана пхьарсах хала чов хилар Iумара. Городе Ярославле госпитале иллар. ТIехк лоацаш хинна чов атта ерза туташ яцар. Бакъда, шийна хурдаь тIем тIа юхаваха гIертар Iумар. ХIаьта лораш ладувгIаш бацар.

— Соца госпитале уллар цхьан батальона командир, майор Боровиковский, — яхаш дагалувц Богатырева. — Шийна батальоне со дIавоагIалга дийхар цо. Из подразделени кийчъеш яр Демьяновка яха юрт моастагIашкара хьаяккхара.

ГIулакх мишта дар аьлча, тIом хьалехьа Старая Русса яхача городаи Калининаи юкъе уллача Демьяновка яхача юрта минометаш хьаеш завод хиннай. ТIом хьайначул тIехьагIа заводера ерригa оборудовани араяккха кхийнадацар, юрт дIалаьцачул тIехьагIа цига шоашта минометаш хьае болабелар моастагIий. Цудухьа вайна тIемахой группана тIадилла декхар дар из завод йохаяь дIаяккхар. Богатырев миномета наводчик вар цу хана.

...Сатоссаш доладелар вайна тIалатар. «Ура» яхаш махьарч а детташ, атака йир вайна салташа. Вохавир моастагIа. Дукха фашисташ есаралла боалабир. Заводах, оалаш ма хиллара, залгIа мара йитанзар вайбараша. Дуккхача наха тIема совгIаташ делар цу операцех. Богатырев Iумара «сержант» яха звании «За боевые заслуги» яха медали елар.

Богатырева тIема биографе юкъе къаьстта моттиг дIалоац 1943 шеро. Цу шера из хилар Курская дуга яхача моттиге тIом беш. Йоккхача топа командир вар из. Красный Кут яхача юрта юхе хиннача тIем тIа моастагIчун ши танк йохайир цо. Из бахьанце инарала Ватутина ЦIеча Седкъа орден елар Iумара.

БIаьхен чоалханеи хиннаб Богатырева тIема никъ. Цо дакъалаьцад Белгород, Полтава яха городаш мукъайоахача. Полтаве из зIамагIча командирий лоаццача курсашка хьожаву. 1944 шера уж тIехдика йисте йоах цо. ЗIамагIа вола лейтенант а волаш, минометни взвода командиралла оттаву Iумар.

ДIахо цо дакъалоац Чинхостов, Бреслау, Глац яха Польша городаш мукъайоахаш. Коталон ди Польски лаьтта дездир Богатырева. Цу хана из лейтенант вар. Австре столицера — Венера демобилизаци йир 1946 шера февраль бетта.

Шин тIема орденцеи шийтта медалацеи белгалдаьккхад Даьхено Iумара карагIдийнна денале гIулакхаш.

Машара вахар ЗаIама дIадоладир Караганде. Мелькомбинате экспедитороалла болх беш хилар из, цул тIехьагIа мебельни фабрике цеха начальникалла болх бир. 1973 шера денз пенсе ва Богатырев. Ше къа мел хьийгача моттигашка даим уллувчарна масал телаш хьавенав. Боккхача дезала да ва из. Цун воI Мухьмад ткъо шу хьалха денз Малгобекски бурув тохара балхий управлене бурувдеттар волаш къахьегаш ва. Медицински болхлой хиннаб мехкарех Iайшатах, Аьсетах, Аминатах. Шийна дезалца г. Малгобеке вахаш ва Богатырев. Из каст-каста городерча школашка хьоашалгIа хул.

Советски салташа Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа гойтача деналеча гIулакхех дувц Iумара дешархошта. Даим Даьхе езаш хила, цох доккхал дара Iомабу уж.

С. ТЕМИРХАНОВ.

Посол Зоя Новожилова

Дипломатех дувцаш «сенсаци» яха дош массаза а доаггІаш хилац. Бакъда 1987 шу швейцарски столице дипломатически дунен тІа сенсационни шу а хинна дІаэттар: сентябре Берне верительни грамоташ дІаелар Швейцарски Конфедераце кердача советски посола Зоя Григорьевна Новожиловас. ЧІоагГІа безаме хеташ из керда хІама тІанийцар мехка газеташеи журналашеи: дунен тІа дукха бац йоккхача дипломатически посте латташ кхалнах. Шин тайпара хІама а да: Швейцарера США посол а кхалсаг я. ХІаьта информаце моттигерча средстваша шоай тайпара дийцар из.

«СССР — США: Бернера тоамбола посолаш» — иштта керте а яздаь араьккхар Лозанне арадувлача «Иллюстре» яхача журнала цхьа номер. «ХІанз денз шин паччахьалкхен посольстваш цхьа хІама юкъара долаш я, — яхаш язду статьяй автора, — посольствашта кулгалдеш кхалнах ба». Дипломате керда хІама хьахилар санна, чІоаггІа а дика а лаьрхІар из, хІаьта Фэйт Райян Уиттлзи шозалагІа а Швейцаре шоай мехко яйта викал хиларах, посол йолаш «З. Новожилова яхийтара дош къоастадеча СССР кхы тІа йола стимул хилар».

Мишта хет Зоя Григорьевнана шийна ше посолалла хьожаяр?

Бернерча советски посольства паргІатарча гостиннице дагІа тхо. Истола тІарча лампай кІаьдача сердало кхы а дикагІа гойт соца къамаьл деш йолча кхалсага юхьа тІара белгалонаш:

— Моттигерча кепайоазоно яздаьча «Американски масалах» аьлча, вай воай а ма дий доаладе масал — Александра Михайловна Коллонтай, — йоах Зоя Григорьевнас. — Бакъда, ма дарра аьлча, дипломатически балха тІа гІо, аьнна, енна предложени сона вІалла дага а доацаш хилар, РСФСР просвещене министра заместитель йолаш хьалха хинна болх дукхагІча даькъе доазол дехьа аха езаш хиннабале а. Цу тайппара, со хІанз а геттара къона (бакъдар аьлча, опыта хьакъехьа) дипломат я, кердача гІулакха дуккхадар довза, Іомаде дезаш я со, — ела а къежа дувц цо. — ПрофессегІа со педагог я. Сона вІалла дага а хиннадац дипломат хила. Кхетадеш ма дий, болх цІаьхха хувца безаш хилар. Дукха ха яьккхар аз шек ювлаш. Цхьа ха а ера предложени тІа ца эцаш. Бакъда иштта тешам белча гІулакх хьаэца лаьрхІар аз, мелла халеи кердеи из дале а. Из принцип йолаш хиннай со массаза а.

Зоя Новожиловай вахара никъ дІаболабелар Курски областе йоккха йоацача юрта тІема халача хана. Деза-ле 10-гІа бер дар из. Дувцаш хеза а доацаш ше къахьегаш дайзад цунна ахархочун вахар: цу хана тІемо йохаяьча областашка хІара саг чІоаггІа эшаш вар. Къахьега ховш а безам болаш а оамал яр цун.

БІарчча хьайицача цун яхар цхьадолча даькъе массане дар санна дар: хьинар дола, безаме йиІиг, тешамеи дог доахилгеи йола новкъост яр, школе хила а йоагІаш классе керттера яр из: ХІаьта комсомольски вожаках дола дош дувцача бераша цхьа барт а болаш Зоя могайир. Цул тІехьагІа школа йисте йоаккхаш экзаменаш хилар, дото медаль а йоаккхаш чакхъяьккхар школа, цул тІехьагІа комсомола райкоме болх бир, тІаккха педагогически институте дешаш хилар, юха а комсомольски балха тІа яхар. «Райкомагара, горкомагара, обкомагара комсомольски кхело ВЛКСМ ЦК-а йоалайир со, — ела къедж Зоя Григорьевна. Комсомоло дика кийчйир из, хІаьта ВЛКСМ ЦК секретарь йолаш болх беш боккъонца Іомаелар Зоя Новожилова ше решенеш е а царех лаьца жоп тела а. Уж гІулакхаш чІоаггІа накъадаьлар цунна тІехьагІа РСФСР просвещене Министра заместитель йолаш болх беча, СССР-а Швейцарера Чрезвычайнии Полномоченни посолалла хьожаеш а.

— Сона дика хет се моллагІа бар санна болча, кхийнараш къахьегам беза, вахаре цІена, гІулакхаца нах болча ахархой дезалах хьаяьнна, — йоах Зоя Григорьевнас. — ХІанз а тІехь вахаре сона эггара везагІа, эггара дукха веза, эггара цІенагІа, сох саг хилара хьакъе геттара боккха лоархІам бола саг ва сона са нана. Кхо класс мара образовани яцар цун, бакъда Іаламо ира хьаькъал, доккхий дика гІулакхаш доахка саг яьяр цох. Цо массаза а оалар долла хІама цІена, дизза чакхдоаккхаш де деза. Нах лархІа, уж бовза а беза а Іомайора. Из чІоагІа накъадаьлар сона яхача. ХІаьта хІанз со се 17 шу даьннача вийІий пана йолаш, аз къаьстта дика кхетаду саг хьахилара — шин мехка визза вола гражданин хьахилара кхалсага — паьна мел боккха лоархІам ба.

— Сона хетачогІа, из уйла йолаш хургба беррига кхалнахах. Боккъалдар аьлча, укх тІеххьарча шерашка дунен тІа геттара чІоагІа лакхбеннаб кхалнаьха лоархІам. Берашта кхетам балара хьакъехьа хинна а Іац из.

ХІанз. Лаьтта машар лорабареи чІоагІбареи дешаш хьалхарча моттиге эттача хана, хала а доацаш белгалдоаккхалургда машара тІехьа къовсам лоаттаберий хьалхарча мугІарашка къаьстта кхалнах хилар. Цунца дувзаденна, хетаргахьа, дипломати а хІанз дукхьала маІача наьха гІулакх хинна юсий хьогІ?

— ХІаа, хетаргахьа, хьо бакълув. Швейцаре тайп-тайпарча наьха викалашца, кхалнаьха прогрессивни организацей активисткашца къамаьл деш, со тІехь-тІехьа дукхагІа теш, тхоашка дукха хІама дулургхиларах. Эггара хьалхарча аргІана кхал саг-м нана я. Тхоайх хІаранена дувцалге йоаццаш беза ба машар, тхоай бераш могаш-маьрша, ираз долаш хилар. Из дага долаш кхалнах адамий юкъарча массазарча ираз духьа вІашагІкхеталургболаш ба. ТІаккха машара а герз дІадаккхара а тІехьарча къовсаме цар лоархІам лакхлуш хилар доагІаш ма дий. Нагахьа санна дипломати кхалнаьха е маІача наьха гІулакх да аьлча, — йоах ела а къежаш Зоя Григорьевнас, — кхетий хьо, цох эггара хьалха маІача сага гІулакх хеташ хІанз а дІаяхача заман уйлах цхьа зІамига дакъа доал сох. Дипломати атта гІулакх дац. Бакъда перестройка хана доагІаш да сага уйлаш а цун дуккхача хІамай хьакъехьара гІулакх а эргадоалаш хилар. Со се а эргайоалаш я. Хетаргахьа, кастталашха бІубенна хургья со кхыбола моллагІа болх а санна, кхалсага а дипломатически болх булургболаш хиларах.

— Вай дийцар хьол хьалхагІа хиннача А. М. Коллонтайх — Советий къонача Республика хьашташ капиталистически мехка лорадеш эггара хьалха хиннача кхалсагах. Посол хиларах тарра хІанз, вай ханарча хьалашка хьай декхар малагІа хет хьона?

— Александра Михайловна Коллонтайс дуккхачун хьакъехьа шийна теркам тІаоз. Цун сурт-сибат деза да сона цІенча сага хила ма доаггІара. Из посол хиларах тарра, цун балхах эггара дукхагІа сона дезаденнар да шин керттера декхар цо Советий Мехка доттагІий хулийталга цо лархІар, из декхар цо ше кхо ца еш цо из кхетаме кхоачаццдар. Тахан Александра Михайловна дага а йохаш, лархІа а лорахІаш, эггара хьалха са безам бар цун гІулакх дІадахьа. ХІанз адамашта хьалхашка е цхьана баха безаш, е цхьана бов безаш гІулакх эттача хана — халкъашта юкъера доттагІал, вІаши дагавалар, вІаши бовзарца дерригане а хьахулийт мехкашта юкъерча гІулакхий тешама климат. Цудухьа Швейцаре посол хиларах тарра са керттерчарех цхьа декхар да цхьана къахьегалга, вІаши дагабоалалга, тайп-тайпарча гІулакхашка тешам хулга дегІадоаладари кІоаргдари, Лаьтта машар Іалашбара юкъара уйлаш, юкъара гІулакхаш хилийта гІортар.

Владимир МЕХОНЦЕВ,
АПН соб. корр.

Женева.

Профессора Алек Джеффриза кулгал а деш, Іилмахой группо тохкамаш ду кастталашха криминалисташта саг вовзара керда торонаш лургйолаш. Джеффризеи цун коллегешеи гучадаьккхачун къайле «вахара кирпишкех» — моллагІча а дийнача организма кІийле йолча дезоксирибонуклеиннови кислотах (ДНК) латт. Лестерски университетерча экспериментатораша соцадаьд ДНК фрагменташ сага чешка, цІеца, цІока клеткашка я аьнна. Цул совгІа цу фрагментий структура цхьанне а шоллагІчоа сага пІелгий отпечаткаш санна мара тара яц. ЦІийн, дегІа тІарча чона хьайицача анализо е пІелгий отпечаткаш таххаро йиш хулийтаргья уж хьан я «100 процент» ха. Анализах хьагучадаьннар рентгеновски аппараташка лелаеча кодагІйолча пленка тІа доаккх. ДІахо царех пайда эца йиш я криминалистий, е архивашка лораергья.

Профессора Джеффриза йоах, шин экспериментаца йиш хулийтаргья криминалистий болх аттача баккха. Да малав ца ховш хилар къоастадергда. Бера цІий е дегІа чеш техкача йиш хургья цун да меттел даь нана а даьда а малав ха. Профессора хетачогІа, цо йиш хулийтаргья да малав къоастадеча йизза вІаштІехьаьнна йоацача технологе кІийлен тІа судаша шеко йолаш ю решенеш кІезигье. Цу метода правилашка боагІаш хургбац цхьан наьна яйцоклеткаха баьнна «шолабаьраш». Бакъда «шолабаьраша» зуламаш даь моттигаш теркал ца ялла кІезига я. Скотланд Ярда викалаша, шоай аргІана, белгалдоаккх 1901 шера пІелгий отпечаткаш «гучаяхар» санна боккха лоархІам бола событи профессора Джеффриза метод хилар.

СУРТАШ ТІА: 1. Профессора Джеффриза лабораторе (хьалхашкахьа) «Генетически криминалистика» даькъе дІахо опыташ ю; 2. МоллагІча а сага органгара хьаийца «проба» йола иштта пробирка кастталашха кхоачамболаш хургья зуламхо визза хьагучавакккхара.

Камера Пресс—ТАСС сурт.

ДОАЛАХЬАРА БОАХАМ ШЕРБЕ

«ХІара цІагІа — подсобни боахам» яхача болама доазош шерлуш латт. Бахача наха а паччахьалкхенна а пайда боал цунах. Анализо хьахьокх Сунженски районе подсобни боахамашка дулх, шура, тха, фуаш, кхыйола продукци яккхар хІанз а биззача боараме доацалга. Цунна тешал деш да РАПО, редакце, районни тІахьожама комитете, кхыйолча инстанцешка наха язду каьхаташ, заявленеш. Цар язду шоашта новкъа долчох, ниійслуш йолча халонех.

Са къамаьл хургда Серноводскереи Троицкереи даьхкача каьхатех лаьца.

Хьалхара каьхат. «Цхьа етт лелабу аз. Аьхки сай машинаца, сарахьа, наькъа йистера буц хьакха вахар со. Легковой машина багажник хьалйиза дукха хІама мича эш. ЦІавоагІаш милиционеро соцавир. Са бехк боацаш барт бийттар, буц Іотассийтар. Цу хана денз буц хьакха ваха уйла хиннаяц са. Бакъдар аьлча, са а са дезала а боккха безам бар тхоай боахам хулилга. Из меттабоалабе дукха хІама эшац. Со юхаветтар да доахан доажаде моттиг ца хилар, Іаьдала маьхах доакъар нийде йиш ца хилар. Базархочунгара уж ийеш хилча, цо кхоъ мах боаккх».

ШоллагІа каьхат Серноводскера денад. Мичурина улицагІа вахача Эдиев Айдамира могаду доахан, кхыдола хьайбаш леладелга. «1977 шера денз цхьа етт ба са кхоабаш. БІаьрччача шера цІагІа дІабийхка лоаттабу, боажабе моттиг йоацандаь. Ленина цІерагІча колхозо дерригга лаьтта аьхад. Сона хац цох колхоза фу пайда боал. Колхозо ца оахаш из дитача, хІанзарчул дукхагІа пайда лургбар цо. Дукха лаьттан гектараш ухк аьха а аьха, цхьаккха пайда бац цар хьалуш».

КхоалагІа каьхат денад Троицке яхача Л. Н. Воропаевагара. Цо язду доажаде моттиг ца хилча доахан леладе хала долга, халкъа депутатий станични Совета исполкомо 1984 шера хьайбаш леладечарна къоастаяь хинна лаьттан чІегилг наха дІайийкъалга. Лоацца аьлча, бахача нахан моттигерча Іаьдалан юкъе цхьа барт бац. ЦхьоагІо йоацандаь наьха безам бац доалахьара боахамаш Іалашде. Дукх нах ба колхоза гІо а ца деш, законагІа доацаш доакъар кхухьаш, доахан доажадеш, хьаяьккха продукци колхозага а доацаш базар тІа йохкаш. Новкъостал де дезаш йолча исполкомо чоалкогаш детт къа а хьегаш, хьаяьккха продукци колхозага йохкачарна. Цу тохкамо хьахьекхад доакъар тоъаш ца хилар районе йоккха тормоз а хинна дІаэтталга а, доахан доажаде моттиг йоацалга а.

Дукха ха йоаццаш района халкъан тІахьожама комитето яьча анкетированегІа гуш да, дукхагІбола нах доалахьара боахам лелабара раьза болга. Цу гІулакха Іоткъам беш да хьайбаш доажаде моттиг, цонаш ца хилар. Цул совгІа, цхьайолча колхозашеи совхозашеи гІалаташ даьд наха доахан доажаде аьнна дита лаьтташ, цонаш аьха. Цу факташа гойт цхьаццаболча кулгалхоша хІара коа беши хьайбаши хургдолаш, бахача наьха шоай доалахьара боахамаш дегІаахара маІан а лоархІам а ца белга, нахаца болх ца белга.

Дукха ха йоаццаш «Района бахача наьха шоай доалахьара боахамаш алсамдахарах» бола соцам баьб «Сунжа» яхача агропромышленни объединене, из болх меттабоагІаргболаш наькъаш гучадаьхад.

Документа тІа дувц шоай доалахьара боахам болчарна доакъар, кхыйола культураш дІае хьадекъача лаьттаех, цоний, кхыча лаьттай боарамах. Наьха безам тІабохийтаргба, аьнна, хет бешамаши хьайбаши коа тІара оалхазараши леладе.

И. ВОЛГИН.

ХАЛКЪА КХОЛЛАМЦАРА

КАЬХАТ

Цхьа геттара дукха хІама ховча вокхача сага духьалкхийттав нийсвенна къонах.

— Даьллахь, къоано, — аьннад цо. — Хье маца лергва хьаоаладалара Іа.

— ВІаштІехьа вий хьо? Из фу хаттар да? Хьона сенна деза со маца лергва хар? — цецваьннав къоано.

— Дукха ха йоаццаш воІ веннавар са. Цунга каьхат язде воаллар со, хьога дІалургдолаш.

— Сога ма далахь, къонах, из каьхат. Хьа воІ вахача новкъа водац, хьона, со. Хьа воІ жожагІата вахав. Цига водачунга дахьийта деза из каьхат, — аьнна, жоп деннад къоаночо.

ХЬАИ СЕСАГА БІАРАХЬАЖА

Цу къоаночоа духьалкхийттав дуне кІоаргагІа довза безам болаш вола зІамига саг. Воккхача сагага дехар даьд цо:

— Бехк ма баккхалахь, вокхха саг, чІоагІа шайтІа го безам болаш вар со. Сона хьехар ду далар Іа цу хьакъехьа.

— Чу а вахе, хьай сесага бІарахьажа мара везац хьа, из да хьона бокъонца дола шайтІа, — аьнна, ваьнна дІавахав къоано.

У. АРАПХАНОВ.

КОРТАМУКЪАЛ

Набахтара мукъа а ваьнна, цІавоагІаш хиннав цхьа къонах. Поезд Грознерча машинныкъа вокзале сецача, Іоваьннав из. Доккха са а даьккха, дІа-хьа хьежача, тачкаш тетташ, цхьацца мовхьаш дІа-хьа кхухьаш лела нах байнаб цунна.

— Мукъа малав шох? — аьнна хаьттад царга къонахчо.

— Сон-сон ва, — аьнна гобаьб цунна мовхьаш кхухьачар.

— ХІанз со а ва-кх мукъа. Даькъала хийла корта мукъалеІ — аьнна дІавахав къонах.

СЕСАГ ДИКА Я УКХАН

Цхьа гІожа саг хиннав цхьан юрта вахаш. Цхьаккха а лоархІавеш хиннавац цунца бегаш бе, хьаккхашта къамаьл де. Цу тайпара хІама хургда аьнна шийна хийттача а, лата чукхоссалуш хиннав из Іовдал.

Цкъа пхьегІа тІа Іохайша багІача наха юкъе къовсам баьннаб цу къонахчунга «жІали» да хьо ала саг вухьаргва е вухьаргвац, аьнна? Ланаш а дехкад цар, из аьнначоа хоза алсамо хІама а лургйолаш.

— Со вухьаргва из ала, — аьннад Цагена.

ПхьегІа тІа багІараш заггІе белабеннаб.

КІеззига ха яьлча цу пхьегІа тІа багІача наха хьатІавенав из гІожа къонах. Берригаш цох озалуш а Цагена фу ду а хьожаш хиннаб. Къамаьл хотталуш хиннадац, Юххера а вела а веннa, хьатІавеначоа букъах кулг а Іетта, Цагена аьннад.

— Сесаг дика я укх жІале, — аьнна.

Къонах кхохкавеннав, цхьабакъда, йист ца хулаш Іийнав. Иштта говзалца шийна хІама яьккхай Цагена.

М. КАРТОЕВ.

ШКОЛЕ—КОНФЕРЕНЦИ

Бераштa дукха везаш ва цІихеза вола гІалгІай йоазонхо Гойгов Іаддал-Хьамид. Дукха яздаьд цо тайп-тайпарча темаех лаьца дувцараш. Царна юкъе цхьадараш дІаяхача заман тІехьадисача гІулакхашта духьал къовсам лелабара дика новкъостал деш да.

Царех цаІ да «Сердал йоаца никъ» яха дувцар. Цу тІа дувц лоамашка баьхача гІалгІай вахар. Из хиннад паччахьа хана. Деша школаш йоацаш, аха лаьтташ доацаш, лела наькъаш доацаш хала баьхаб гІалгІай. Къаьстта хала хиннад кхалсага вахар, маІача сага нийсса лоархІаш хиннаяц из, эггара тІехьагІа Іоюжаш, хьалхагІа хьалгІотташ дукха бала лайнаб гІалгІай кхалсаго.

«Сердал йоаца никъ» яхача темах лаьца дешарий конференци хилар Орджоникидзевске № 3 йолча юкъерча школе. Из дар укх шера март бетта шоллагІча дийнахьа. Конференци дІахьош хиннараш бар бархІлагІча классашкара дешархой — 70 саг. Шоаш яьча докладаш тІа цар дийцар паччахьа хана кхалнаьха хинна хала вахар, Советски Іаьдало царна енна нийсхо, хІанзара кхалнах маІача наха нийсса дешаш, къахьегаш хилар. Докладаш йир цхьайтта дешархочо, цига дакъа а лоацаш къамаьлаш дир нийс дешархочо. Безам тІабодаш дика ладувгІар бераша лоаман Іалам дувцача хана. Из дувцаш докладаш йир Аушева Заремаси, Гапархоева Азаси. Лакха лоамаш, нийса хенаш, кІоарга аьлеш, гІалаш, малхара кашамаш.

Массанена а ховш да лоамашка баьхача гІалгІай вахар хала хинналга. Цунах лаьца яр Вышегурова Маринаси, Цуроева Любаси яь докладаш. Цар белгалдир говраццеи варашцеи нийдеш ялат кхухьаш, кара-хьайраца цунах жур а боахаш, шийлача гІалашка бахаш хиннача наьха вахар.

«Сердало йоаца никъ» — кхалнаьха вахара хетадаь дувцар да. Цу тІа ювцача Іайшета вахарах тара хиннад дукхача гІалгІай кхалнаьха вахар а. Іайшета вахар дувцаш докладаш йир Урусханова Зарас а Муталиева Аьсета а. ТІаккха мишта хиннад Іайшета вахар? — доладу цар шоай къамаьл. Дас, шийна ца вайнача Османага, раьза а йоацаш маьре йохийт из. Пхи шу доакх бер доацаш, тІаккха йиІиг хул. Осман гІайгІане ва, кІаьнк ваьвац, яхаш. Саг йоалае из тохавеннача хана, цІаьхха лазар а кхийтта, Осман дІавоал. Боахам бекъа Іохов шарІий кхел, керттервар молла а волаш. Іайшета барайтталагІа дакъа мара кхоачадац кхело, йиІиг дІа а яьккха ший да волча цІайода из. Османа барзкъаш шийна а могадаь дІавода молла. Иштта, цу харцахьа яьча кхела духьала болаш, чакхдаьккхар цар шоай къамаьл. Цар дийцар могадеш лоархІаме къамаьлаш дир Тумгоев Ювнаса, Хамхоев Махьмуда, Евлоев Мухьмада, Гудиев Тухана, Ганижева Аьсета, Хамхоева Фатимас.

Харцахьа яь кхел ювцаш, вай вахар вай кара да, дІаяхача заман тІехьадисача гІулакхашца къовсам лоаттабе беза, яхаш дийцар Оздоева Іайшета, Вышегурова Аьсета, Мархиева Розас.

Советски Іаьдал даьнначул тІехьагІа кхалнаха юкъе дукха ба Іилманхой, инженераш, лораш, хьехархой, йоазонхой. Иштта да гІалгІай кхалнаьха хІанзара вахар, лакхлуш латт цар культура, яхаш къамаьлаш дир Тумгоева Любас, Цечоева Радимхана, кхыбараша.

Дешарий конференци чакхйоалаш хьехархочо аьлар: «Гойгов Іаддал-Хьамида дукха яздаьд кхалнахах лаьца дувцараш, царех пайда а эцаш, тІехьадисача гІулакхашта духьал къовсам лоаттабе беза вай».

Т. ХАШИЕВ.

БІАЬСТИ

Чакхдаьннад Іа. Къаьстта шийла хилар из январь чакхбоалаши февраль дІаболалуши. Хоза догамаш дир корий бІалгашта, лаьтта кІай кІувс бижар. Ерзанъяьнначa гаьний ткъовронаш тІа маьлхара даха дагІар хьазилгаш. Шолжа тІа гІолла готувсаш, цхьан меттига сатем боацаш лелар Іаьржача къайгий Іулаш. Дийнахьа, ара кІеззига йІоахъеннaчул тІехьагІа, гучадоалар шоашта даар лехаш лела кхокхарч, саг шоашта юхе дІатІавахача а, дІадолхацар уж. Кхыдола Іай вайицига дуса оалхазараш паркашка, скверашка мара бІаргаго йиш яцар. ДукхагІйолча хана шоай бІенашка дагІар уж, шоай шелъенна фусамаш лораеш.

Іурра сомаваьлча, хоза йисте гІолла дІа-хьа болхача наьха-когашта кІал лоа цІувзаш хозар. Дега безаме хетар соахка денз дицдала доладенна из тата. Цхьа ха йоаккхар аз цунга ладувгІаш вагІаш, тІаккха хьал а гІетте, дІайха барзкъа тІа а дийхе, аравоалар. ЦІеначa фево хьалбузар берригa накха, басилгех барташ доахар шортта хьекхача михо, иразе детталора дог. Ма хоза а дар Іа!

Цхьабакъда, дукха латтанзар шелал. Лоа даша доладелар, бус лоацаенна гІор дийнахьа 10 сахьат далалехьа дІайоалар.

ХІаьта а гІайгІане бац нах, иразе дел цар бІаргаш, дукхагІа гу ара ловзаш доахка бераш. Тамаш я яц: дІаьхденнача деноша, лоацъеннача бийсаша, тІа-тІа сийрдагІа, бІайхагІа хьежача малхо «бІаьсти кхаьчай» йоах царга. Живари, кийчде бІаьсти дувха барзкъаш!

М. МУРАТОВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

10 МАРТ ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут».
8.35 — «Готвальд». Художественни фильм. 2 сери. «Ер тха мохк ба». (1934 — 1938 шш.). (ЧССР).
10.10 — «Дакъа лоацараш». г. Иванове таксомоторни парке директор харжарах. 2-гІа передача.
10.55, 15.30, 16.55 — Кердадараш.
15.40 — М. Глинка произведенешта юкъера концерт.
16.25 — «Практика, дувцарий проблема». Документальни фильм. «ВАЗ. Ахка-87».
17.00 — Духовой музыка концерт. Таллинера передача.
17.15 — «...Ялхайтта шу даьнней боккхагІеи».
18.00 — Вай беш.
18.30 — Мультфильмаш: «Машенькан чан», «ЦаІ — горох, шиъ — горох», «Нани яь ди».
19.05, 22.45 — Тахан дунен тІа.
19.25 — «Готвальд». Художественни фильм. 2-гІа сери. «Ер вай мохк ба». (1934—1938 шш.). (ЧССР).
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
20.50 — «Бераллара хьадолалу дерригa а». Йоазонхочун С. В. Михалкова творчествах.
22.55 — А. Петров. «Мастер и Маргарита» яха фантастически симфони.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Дешара программа. «Археологе тешал ду». Іилма - довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Юкъара биологи. 10-гІа класс. Вахара эстафета (Мендела законаш).
9.05 — Испански мотт. Іомабу 1-гІа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори. СЭВ.
10.35, 11.40 — Биологи. 7-гІа класс. Оакхарий.
11.00 — «Цхьа нана массарна а». Документальни фильм.
11.10 — Испански мотт. Іомабу 2-гІа шу.
12.05 — «ЦаІ мара йоацар». Художественни фильм.
13.35 — Іаламца барта. Документальни фильмаш: «Крокодил пустыни», «Заповедное гнездовье».
14.00, 23.05 — Кердадараш.
14.05 — «Овод». 2-гІа сери. «Джемма».
18.20 — Кердадараш (гІалгІай меттала).
18.25 — Фильм-реклама.
18.30 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
18.45 — «Кагирхойн атеизми» (гІалгІай меттала).
19.05 — «Дог доахийла юхадар». Нохч-ГІалгІай телевидене программа.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «КІаьнк форда йисте гІолла вода».
20.15 — Гражданская оборона: лерхІари декхараши.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Среда обитания». Художественни фильм.

11 МАРТ ПІАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут».
8.35 — «Готвальд». Художественни фильм. 3-гІа сери. «Кортамукъален тІехьа». (1942 — 1945 шш.). (ЧССР).
10.30, 15.30, 17.15 — Кердадараш.
15.40 — Мурмански студе телевидене программа.
16.40 — ДІалокх дунен халкъашта юкъерча конкурса лауреата М. Ваймана (чІондарг).
17.00 — «Москве бода поезд». Документальни фильм.
17.20 — «ХІана, сендухьа». Берашта лаьрхІа передача.
17.50 — Документальни фильм.
18.40, 23.20 — Тахан дунен тІа.
19.00 — «Готвальд». Художественни фильм. 3-гІа сери. «Кортамукъален тІехьа» (1942 — 1945 шш.). (ЧССР).
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Цхьан актера театр». Л. Филатов. Сатирически фаьлг.
22.50 — Интерсигнал.
23.30 — Болгарски эстрада артистий концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Дешара программа. «Фордашка ба хьа никъ». Іилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Географи. 8-гІа класс.
9.05 — Английски мотт. Іомабу 1-гІа шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори.
10.35 — Истори. 7-гІа класс.
11.05, 11.35 — Английски мотт. Іомабу. 2-гІа шу.
12.05 — «Среда обитания». Художественни фильм.
13.15 — Документальни фильмаш: «Маьлха цІа», «Баренцево форда тІа йІайха йий-те?».
13.45, 23.30 — Кердадараш.
13.50 — «Овод». 3-гІа сери. «Дан воІн».
18.45 — Кердадараш (нохчий меттала).
18.50 — «Бешара бІаьстан балхаш». Специалиста хьехамаш.
19.00 — «Негатив».
19.15 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
19.30 — Экономически дешар пайда а хургболаш (нохчий меттала).
19.20 — Граждански оборона: гІуланхаши декхараши.
19.50 — Киножурнал.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун: бераш!», «Ши клоун».
20.15 — «Сов кулгаш хилац». Документальни фильм.
20.30 — «СелаІад» яха халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Квер-хир» (Нигери).
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Набат на рассвете». Художественни фильм.

РАДИО

10 МАРТ ЕРА

7.45 — ДегІаахар сихду юха а увзаш.
7.50 — Передачай программа.
7.55 — 8.00 — Объявленеш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Реклама.
8.40 — 9.00 — «Интернационализм — вай вахара закон» (гІалгІай меттала).
11.15 — «Патриот» (нохчий меттала).
11.30 — «Перестройка гІа боах» (нохчий меттала).
11.40 — «Болхлочоа хетар».
11.50 — 12.00 — Музыка.
15.15 — 15.30 — «Юртара вахар» (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Районни радио къамаьл ду. Ачхой - Мартановски районера передача (нохчий меттала).
17.31 — «Шоана, производстве хьалхалаттараш». Концерт
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — Концерт.

11 МАРТА ПІАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Сельские зори». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — Специалиста хьехамаш. «Ер ха деза хІаранена». Беседа (нохчий меттала).
8.45 — «Предприяте чухьехка кизга дика» (гІалгІай меттала).
8.55 — 9.00 — Музыка.
11.15 — 12.00 — Микрофона хьалхашна иллеш язду поэташ.
15.15 — 15.30 — «Перестройка публициста гучох» (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Бокхха бехктокхам болаш». Беседа (гІалгІай меттала).
17.31 — «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала).
17.46 — Музыка.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — «Вахара хьисап — советски». (нохчий меттала).

Хаоттам

Тахан республике гІоллен Грознеи морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Іуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 2—7, Грозне 2—4 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка йоачан а йолаш, дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана —1 +4, дийнахьа +1 +6 градус йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорска — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05071. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 830.